

Grund

OPPLØSNINGEN

AV JUGOSLAVIA

- KAMPEN OM BOSNIA-HERZEGOVINA

AV

PEDER MARTIN LYSESTØL

STUDIEHEFTE

UTGITT AV

RØD VALGALLIANSE

1996

KR 20,-

Innleiing.

Krigen i Jugoslavia startet våren 1991. Det var to år etter at Berlinmuren ble revet, og sammenbruddet av den kalde krigen, på et tidspunkt hvor politikere og mange utenrikspolitiske eksperter erklærte at en ny æra i Europa var kommet. Virkeligheten har blitt en helt annen: En brutal og nådeløs krig i det gamle Jugoslavia, oppløsning av Sovjet-Unionen, deling av Tsjekkoslovakia, økende nasjonale motsetninger i andre flernasjonale stater. På den andre sida Tysklands samling og et EU med stadig større økonomiske og politiske ambisjoner. På få år har Europa gjennomlevd større dramatiske endringer enn noen gang siden siste verdenskrig. Av alle folkene som har blitt rammet av disse hendelsene, har folket i Jugoslavia hatt de største ofrene og stått i sentrum for de dramatiske begivenhetene. 3.5 mill mennesker er flyktet fra sine hjemsted. 150-200.000 er drept og andre tusener er skadet.

Målet med dette studieopplegget er å bidra til større forståelse av hvorfor sammenbruddet av Jugoslavia kom. Samtidig er konflikten på Balkan et "laboratorium" for studie av det kompliserte nasjonale og etniske spørsmålet. Vi reiser også spørsmålet om framtida for de områdene som tidligere var samlet i staten Jugoslavia. Hva vil være "riktige" statsformer i dagens Europa?

Dette studiehefte konsentrerer seg om kampen om Bosnia-Herzegovina. Men dette kan bare forstås om vi først tar for oss oppløsningen av den Jugoslaviske staten. Med dette avgrensner vi oss fra å ta opp andre viktige konfliktområder innafor det tidligere Jugoslavia:

- Kosovokonflikten
- Makedoniaspørsmålet
- Konflikter mellom Ungarn og Jugoslavia om Vojvodinaområdet

-Konflikter mellom Italia og Slovenia om Istrahalvøya

Få konflikter har vært så sammensatt og vanskelig å forstå. Og i få konflikter har sensasjonsjagende media på jakt etter "krigsprofitter" i en slik grad styrt vår kunnskap. Etter min mening har media bidratt med mer forvirring enn saklig folkeopplysning om krigen på Balkan. I hovedsak har de vist konflikten ut fra ståsted Zagreb eller Sarajevo. Både regjeringa i Zagreb og i Sarajevo har flittig gjort bruk av profesjonelle amerikanske reklamefirmaer i markedsføringen av sine standpunkt. Kulturboikotten av Serbia har hindret Milosevic sin regjering i å utnytte samme metoden.

Samtidig er konflikten i liten grad satt inn i en historisk sammenheng og i forhold til imperialistisk rivalisering. Alt for ofte er oppløsningen av Jugoslavia framstilt som fanatisk rivalisering mellom såkalte etniske grupper hvor serberne er de værste. SVs ukeavis NY Tid har blant annet kjørt på at "Milosevic startet krigen". Slik har media ofte underbygd gamle fordommer om "de primitive folkeslagene på Balkan".

Dette studiehefte er laget av Peder Martin Lysestøl etter initiativ av RVs sentrale studieutvalg.

Utvalgets medlemmer har kommet med kommentarer til opplegget, men utarbeidelsen er undertegnede ansvar. Som vanlig blir det tidsmangel når "finishen" skal gjøres. Vi håper brukere av hefte kan gi oss tilbakemeldinger slik at både innhold, redigeringen og problemstillinger kan bedres i en senere utgave

Studiehefte er disponert på følgende måte:

Møte 1. Historisk del.

- A. Hvorfor ble staten Jugoslavia opprettet?
- B. Kriser og storhetstider-faser i utviklingen.
- C. Motsetningene skjerpes-krig. Indre og ytre faktorer.

Møte 2. Etnisk deling av Bosnia-Herzegovina

D. Oppdelingen av Bosnia-Herzegovina. En eller flere nasjoner?

E. Faser i utviklingen

Møte 3. Delingsplaner- Natobombing

F. Serbia får fiendestempel

G. Krigen i Bosnia

H. Daytonavtalen

I. Avslutning

I tillegg til vedlegg har vi bakerst samlet noen pressklipp for å illustrere den internasjonale spenningen.

MØTE 1. HISTORISK DEL.

Målet med dette møte er å samle de historiske bakgrunnsopplysningene som gjør oss i stand til å forstå hvorfor staten Jugoslavia relativt plutselig brøyt sammen.

Denne historiske delen må male med bred pensel om ikke stoffet skal ese ut i alle retninger, men jeg oppfordrer særlig interesserte til sjøl å gå grundigere inn på enkeltområder. Se litteraturlista bakerst. Som rimelig er med et studiehefte utgitt av RV, er metoden marxistisk. Det betyr at vi ser på både forhold innafor landet sjøl og internasjonale, ytre forhold forhold. Det betyr også at vi legger mer vekt på økonomiske forhold og de ulike klasseinteressene involvert enn hva ulike tradisjonelle analyser gjør.

A. Hvorfor ble staten Jugoslavia opprettet?

Den tidligere tyske kansleren Helmut Schmidt uttalte på en konferanse i London i november 1994: "Livet i en stat som består av 6 nasjoner og 3 religioner kan ikke holde sammen". Konklusjon: Jugoslavia var for motsetningsfylt og sammensatt til at staten var livsdugelig. Men har Schmidt reflektert over at han selv kjemper aktivt for et økonomisk og politisk EU bestående av 14 stater med tallrike religioner og språk!

Schmidts utsagn representerer et syn som mange "eksperter" står bak: Jugoslavia var en "kunstig" stat. Og dermed kan man med god samvittighet støtte oppløsningen av staten.

Men hva da med alle andre flernasjonale stater i verden. Er de også "kunstige"? Og hvordan forklarer disse ekspertene at Jugoslavia som stat fungerte meget bra i de 25-30 første etterkrigsårene?

For å studere om påstanden om en "kunstig stat" har noe for seg, må vi gå tilbake i historia.

Da de første organiserte bevegelsene for nasjonal frigjøring utviklet seg på Balkan i det forrige århundrede, finner vi både faktorer som samlet folkene i området og faktorer som skilte dem fra hverandre. I århundreder hadde området vært delt mellom to mektige imperier, Østerrike-Ungarn og Tyrkia. Fra ca år 1000 hadde Ungarn og seinere Østerrike-Ungarn kontroll over Slovenia og Kroatia, og seinere også Bosnia-Herzegovina. Fra ca. år 1400 hadde Tyrkia kontrollen over storparten av den østlige og sørlige delen av landet. De to imperiene hadde satt sitt økonomiske og kulturelle preg på landområdene. Områdene under Østerrike-Ungarn, særlig Slovenia og deler av Kroatia, hadde blitt påvirket av den industrielle revolusjonen og utviklingen av kapitalismen. Bosnia-Herzegovina utgjorde grenseområdet mellom de to imperiene. Områdene dominert av det

feudale Tyrkia hadde blitt hindret i en tilsvarende industriell utvikling. Dette var særlig tydelig i det albanske Kosovo, Makedonia, Montenegro, deler av Serbia og deler av Bosnia-Herzegovina. Også ulik religiøs påvirkning og språklige ulikheter skilte folkene. Selv om 90 % av innbyggerne var slaviske folk, de fleste innvandret mellom 6. og 7. århundrede, hadde de ulik stammebakgrunn og utviklet seinere språklige og kulturelle særtrekk som gjorde at vi i Jugoslavia hadde over 20 nasjoner og nasjonale minoriteter (Vedlegg 1). De store ikke-slaviske folkene var albanere, ungare og tyrkere. Ingen andre steder i Europa hadde det utviklet seg et tilsvarende "lappeteppe" av folk.

Men hva var det som bant teppet sammen?

For det første var de alle undertrykte folk som i forrige århundrede utviklet økende nasjonal bevissthet og ønske om politisk uavhengighet. De bodde på et landområde hvor folk i over 1000 år har hatt nært økonomisk og kulturelt fellesskap.

Grensene mellom det tyrkiske rike og Østerrike-Ungarn var ikke strengere enn at bøndene passerte med sine okseflokker på vei fra Serbia til Zagreb i Kroatia eller til Wien. 90% av folkene var slaviske folk som snakket språk som ikke var mer forskjellig enn at alle kunne forstå hverandre med små anstrengelser. I tillegg hadde de ulike folkegruppene i historias løp bosatt seg innafor hverandres områder, serbere i kroatenes hovedområde, muslimer og kristne om hverandre.

I tillegg til kroatisk, serbisk etc nasjonale bevegelser, oppsto en jugoslavisk(sør-slavisk) nasjonal bevegelse først i Kroatia omkring 1860(Malcolm 1994: 127). Fra først på 18-hundretallet kjempet de ulike folkeslagene væpnet og politisk kamp for uavhengighet. Serbia fikk sin sjølstendighet på Berlinerkonferansen i 1878. Men etterhvert vokste forståelsen for en samlet jugoslavisk sjølstendighetsbevegelse. Det var denne som ble støttet av seierherrene etter den første verdenskrigen og som førte til dannelsen av "kongedømmet av serbere, kroater og slovenere" i 1919.(Navnet Jugoslavia ble først brukt fra 1928). Kampen for uavhengighet fra de undertrykkende imperiene hadde to retninger:

Den ene retningen kjempet for uavhengige småstater, en kroatisk nasjonal bevegelse innafor det Østerisk-Ungarske Kroatia og en tilsvarende serbisk bevegelse innenfor det tyrkisk kontrollerte Serbia. Den andre retningen kjempet for en flernasjonalt statsdannelse hvor alle folkene i denne delen av Balkan gikk sammen. To viktige faktorer stimulerte til en sør-slavisk stat. For det første at folkene i stor grad blandet. I den lange perioden under okkupasjon kunne folkene flytte fra område til område. De fleste områder var nok dominert av ei folkegruppe, men det var alltid store minoriteter i nabolaget. Uansett hvor i landet man beveget seg fantes store nasjonale minoriteter. Hvor skulle de framtidige grensene mellom f.eks Kroatia og Bosnia gå når det bodde store kroatisk folkegrupper både på det som ble regnet som Bosnisk og det som ble regnet som Kroatisk område?

“Lappeteppet” var særlig komplisert i Vojvodina og Kosova i Serbia, i Slavonia og Krajina-området i Kroatia og i Bosnia-Herzegovina. Noen eksempler fra Bosnia-herzegovina, tatt fra Folketellinga i 1991 illustrerer problemet. Folketellinga ber folk selv å krysse av hvilken

nasjonal identitet de har. For mange var dette et stort problem. De levde i blanda ekteskap eller regnet seg som "jugoslaver" samtidig som familien forlangte at de skulle skrive at de var "serber", "muslim".... En stor del av gruppa "andre" er de som registrerte seg som "jugoslaver"

Tabell 1. Folk etter "nasjonalitet" .1991.

	Totalt	Muslim	Serbere	Kroater	Andre
Sarajevo	526000	49%	30%	7%	14%
Banja Luka	195000	14%	55%	15%	16%
Tuzlá	132000	48%	15%	16%	21%
Mostar	126000	35%	19%	34%	12%

Kilde(Ali & Lifschultz 1993).

For det andre var de ulike folkegruppene tallmessig små og økonomisk-politisk svake. I forhold til de store nabostatene, Italia, Østerrike-Ungarn, Tyskland, Russland og Tyrkia ville de lett bli offer for framtidige stormaktsmanipulasjoner. Fordi de hadde så mye felles, mente stadig flere av de nasjonale lederne at de små folkene ville stå sterkere samlet. At samlingsideen sto sterkt viser resultatet av de første frie valgene. De ulike sosialdemokratiske partiene gikk i 1919 sammen og dannet det jugoslaviske kommunistpartiet. Partiet hadde samling i en stat som en sentral post på programmet. Under det første valget i 1920 ble partiet det sterkeste i begge de to politiske sentrene Zagreb og Beograd. Også folk som hadde gått over til Islam var sterkt for en samlet stat. De fryktet en stadig sterkere serbisk og kroatisk nasjonalisme og så samlingen i en stat som en bedre ordening ut fra deres interesser. I 1919 ble den "Jugoslaviske Muslimske Organisasjon" dannet og denne retningen fikk nesten alle muslimske stemmer i Bosnia(Malcolm 1994: 164). Selv om Jugoslavia var et politisk, økonomisk og kulturelt oppdelt område var målet om

samling et uttrykk for realpolitikk og ikke et kunstig prosjekt påtvunget folkene utenfra.

B.Kriser og storhetstider-faser i utviklingen.

Etter at Jugoslavia brøyt sammen er det skapt et inntrykk av at dette har vært en stat i stadig krise. Dette stemmer lite med virkeligheten. Av de 72 årene Jugoslavia eksisterte som selvstendig stat har de indre politiske motsetningene bare truet statens eksistens i noen få år. Men det er samtidig klart at en stat med så betydelige indre økonomiske, politiske, kulturelle og nasjonale motsetninger er sårbar for sterkt ytre press og indre ustabilitet. Men samtidig gir nettopp det allsidige, de ulike kulturimpulsene, landet en ekstra positiv dimensjon i stabile perioder. Under har jeg stikkordsmessig delt Jugoslavias historie i faser. Om vi ser bort fra kriseperioden etter 1991 er det bare det voldsomme ytre presset under den 2.verdenskrigen som tidligere har truet den enhetlige staten.

Fase 1:1800-1919: Kampen for nasjonal sjølstendighet.

Fase 2:1919-1941: Den stor-serbiske perioden.

Fase 3:1941-1945: Krig og fascisme. En delt stat.

Fase 4:1945-1970: Storhetstiden under Tito.

Fase 5:1970-1987: Økonomisk krise og indre motsetninger.

Fase 6:1987-1991: Nasjonalsjåvinismen settes i system.

Fase 7:1991-1995 : Krig og rivalisering.

Det er ikke plass her til å gå grundig inn på de ulike fasene. Jeg vil først og fremst bruke litt plass til å forklare hvorfor Jugoslavia lyktes under "storhetstiden". Staten Jugoslavia(som alle stater), har gjennomgått perioder med krise og store indre spenninger og perioder med stor enhet og framgang.

Den stor-serbiske perioden, 1919-1941, var preget av sterk serbisk politisk dominans. For å sikre makten ble det innført et halvfascistisk diktatur fra 1929. I denne perioden styrket de kreftene seg som ønsket løsrivelse fra staten. Men de var aldri en reell trussel mot statens enhet.

Den første virkelige påkjenningen mot staten kom med den tyske og italienske okkupasjonen under 2. verdenskrigen. Hitler utnyttet splitt og hersktaktikken på det mest utspekulerte. Den 6.april 1941 ble Beograd utsatt for terrorbombing. Serberne var 2.rangs europeere som skulle tvinges til lojalitet. Samtidig utropte Hitler det "frie" Kroatia. Her ble det utnevnt ei quislingeregjering under "Ustasepartiets" ledelse. Ustase var et lite, ekstremt voldelig, fascistparti. Det "frie" Kroatia omfattet dagens Kroatia og Bosnia-Herzegovina.

Ustaseregjeringa i Kroatia gjennomførte de mest brutale utrensninger av serbere, jøder, sigøynere og opposisjonelle. Slik bidro krigen til å splitte staten og sette folkegrupper opp mot hverandre. En betydelig del av de 1.7 millionene som mistet livet i Jugoslavia under krigen ble drept av de lokale fascistene. Av Bosnias 14.000 jøder ble 12.000 drept av Ustase. Hovedmålet til Ustase var å ta livet av de 1.9 mill. serberne i området. Serbere fikk valget mellom å gå over til katolisismen, og dermed bli "Kroater" eller bli likvidert (Malcolm 1994:176). Dette er noe av bakgrunnen for redselen som finnes i den serbiske befolkningen i Kroatia og Bosnia-Herzegovina. Når regjeringa til Tudjman i Kroatia i dag flørter med gamle Ustasefolk og symboler fra Ustasetida, vekker det berettiget redsel. Denne redselen er effektivt utnyttet av fascistiske bosnisk-serbiske ledere som Karadzic i deres nasjonalistiske ambisjoner.

I dag viser "jugoslavister" til erfaringer fra tida etter siste verdenskrigen, når de argumenterer for at Jugoslavia igjen kan gjenoppstå som stat. For til tross for den ekstreme

splittelsespolitikken under krigen, lyktes det Tito og den nye Folkefrontregjeringa å samle landet. Hvordan var dette mulig? Jeg vil her bare punktvis peke på noen faktorer som betydde mye.

1. De internasjonale betingelsene.

Det var enighet mellom seierherrene etter 2.v.kr at Jugoslavia skulle være en selvstendig stat hvor hverken øst eller vest skulle ha dominerende innflytelse. Jugoslavia fikk rollen som en slags "buffer" mellom blokkene. Etter at den tyske fascismen var knust, var det ingen stormakter som ønsket oppdeling av Jugoslavia. Jugoslaver som hadde vært for oppdeling hadde enten flyktet til utlandet eller "gått under jorda".

2. Motstandskampen

Partisanekrigen hadde samlet en stor del av folket og lyktes i å bygge opp en sterk, flernasjonal folkefront. Ustasefolkene og deres lojale allierte ble isolert etter krigen. Mange ble dømt for landsforræderi. Over 400.000 mistet stemmeretten og mange flyktet til Australia og andre land.

3. Selvstendighetslinja

Den nye regjeringa førte en selvstendig innen-og utenrikspolitikk. I utenrikspolitikken brøyt de med Kominform i 1948. Etter bruddet med Moskva kjørte kommunistpartiet en nådeløs utrensning av "stalinister" fra partiet. I innenrikspolitikken innførte regjeringa det spesielle "Arbeiderselvstyresystemet"(Lysestøl 1985:73). Denne sjølvstendighetspolitikken var med på å styrke patriotismen og basis for en Jugoslavisk identitet.

4.Nasjonalitetspolitikken

Nasjonalitetspolitikken var også viktig. Etter krigen skulle regjeringa forene et folk som hadde vært gjennom voldsomme påkjenninger. Det var over 20 nasjonaliteter, 4 språk, 3 religioner og store økonomiske forskjeller mellom regionene. Mens analfabetismen i Slovenia var

2%, var den 45% i Bosnia og 63% i Kosovo. Nasjonalinntekten pr. innbygger var 175 i Slovenia, (Om gjennomsnitt for Jugoslavia settes =100) 84 i Bosnia og 52 i Kosovo (Ali & Lifschultz 1993). Tito agiterte nå sterkt mot nasjonal sjåvinisme. Det nye Jugoslavia skulle være en "Demokratisk føderal republikk sammensatt av like nasjoner".

Tito var selv fra Kroatia. I alle regjeringsskabler ble det lagt stor vekt på å ha alle store nasjonaliteter representert.

5. Den økonomiske politikken

Godt hjulpet av etterkrigsentusiasmen og fra 1951/52 gode økonomiske avtaler med USA og andre vestlige land, oppnådde Jugoslavia en økonomisk vekst som var svært sterk i europeisk sammenheng. Tabellen under er tatt fra Lysestøl (1985:109):

Tabell 2

BNP pr. innbygger i 7 land. US\$. 1975-priser*

	BNP pr. innbygger			Indeks	
	1950	1960	1975	1950	1975
Jugoslavia	469	824	1870	100	100
Hellas	430	655	1489	92	80
Portugal	404	546	1129	86	60
Romania	421	722	1743	90	93
Bulgaria	464	771	1925	99	103
Albania	180	318	688	38	37
Norge	2167	2778	4946	462	264

6. Den alliansefrie bevegelsen

Den jugoslaviske regjeringa la stor vekt på utenrikspolitikken og Tito markerte seg som en av lederne av den alliansefrie bevegelsen. Den jugoslaviske regjeringa styrket uavhengigheten i forholdet mellom "øst" og "vest" ved å alliere seg med sterke 3.verdenland som Egypt, India, Folkerepublikken Kina og Indonesia. Dette var med på å gi landet betydelig internasjonal prestisje.

Det var lite som truet den Jugoslaviske statsdannelsen disse etterkrigsårene. Den ekstreme høyreopposisjonen var under jorda eller

i utlandet. Alle former for nasjonalisme, bortsett fra "jugoslavismen" ble uglesett og jugoslavismen ble "ideologien" til etterkrigsgenerasjonen. Også det jugoslaviske kommunistpartiet hadde betydelig massestøtte i motsetning til kommunistpartiene ellers i Øst-Europa som gradvis utviklet seg til partier for statens elite. Venstreopposisjonen i partiet, som lenge hadde kritisert Titos livsstil og partidiktaturet, ble nøytralisert etter studentopprøret i 1968 (Om klasseforholda i det tidligere Jugoslavia, se Lysestøl 1985:132). Opposisjonen fra undertrykte minoriteter, som i Kosovo, eller fra høyrenasjonale krefter, som i Kroatia, var enda for svak til å påvirke helheten i landets politikk.

Jugoslavia var ett arbeidsmarked og mange unge folk bosatte seg der det var jobb, uavhengig av hvilken nasjonalitet som var dominerende i området. Ekteskap på tvers av familiens nasjonale bakgrunn var mer og mer vanlig. I Bosnia var f.eks hele 30% av folk i byene gift med en person som hadde annen "nasjonalitetsbakgrunn" (Malcolm 1994:222).

For oss som ble kjent med Jugoslavia i denne perioden var det vanskelig å forestille seg at dette spennende og flotte landet skulle bryte sammen av sjåvinisme og indre rivalisering.

C. Motsetningene skjerpes - krig. Indre og ytre faktorer.

Etter min mening finnes det ingen enkeltfaktor som greit forklarer krigen i Jugoslavia. Hverken internasjonale begivenheter alene, som oppløsningen av Øst-blokken, eller indre faktorer alene, som økende nasjonal rivalisering, forklarer det som har skjedd. Jeg har derfor liten sans for enfaktoranalyser som

“Serberne er årsak til krigen” eller

“Tysk imperialisme er årsak til krigen”

Det er også umulig å forstå de dramatiske begivenhetene uten et blikk tilbake på utviklingen på 80-tallet. I det kompliserte bildet av faktorer som forklarer begivenhetene bak sammenbruddet i 1991/92, vil jeg legge særlig vekt på det følgende:

Økende indre motsetninger.

Som det tydelig skulle framgå av det som er skrevet foran, har det alltid eksistert objektive motsetninger av regional/nasjonal karakter innafor den Jugoslaviske staten. Men i gode tider kunne folk leve med disse motsetningene, ja de ble til og med tonet kraftig ned med en fornuftig politikk. To viktige faktorer var med på å øke motsetningene:

For det første de økonomiske reformene som gradvis ble gjennomført etter 1965 som førte til at økonomisk makt ble flyttet til de ulike republikkene, til Zagreb, Sarajevo, Ljubljana...

Jugoslavia var administrativt inndelt i 6 republikker. Disse republikkene hadde sine egne administrative apparater, som var dominert av den ledende nasjonaliteten i området. Det samme var tilfelle med banker og industribedrifter. Reformene ga større økonomisk og politisk frihet til de lokale lederne og til næringslivstoppene.

For det andre den økonomisk stagnasjonen og den voksende sosiale krisen etter 1980.

I 1971 var det 280.000 ledige i Jugoslavia. I 1980 var tallet steget til nesten 800.000! Kraftig økende arbeidsløshet og sosial uro skapte behov for syndebukker. Med økende regional sjølstendighet og økende ulikhet, utviklet det seg ulikt syn på den økonomiske politikken i de ulike regionene. Utviklingen av sosialproduktet pr. innbygger viser denne utviklingen. Jugoslavia=100

Tabell 3

	1947	1980
Slovenia	163	206
Bosnia	86	64

De rike områdene, Slovenia og Kroatia, ønsket rask utvikling av friest mulige markeder og orientering mot EU. I Serbia dominerte fortsatt ideen om den sterke staten styrt av partibyråkratiet. De ønsket langsommere privatisering.

For å avlede den økende folkelige opposisjonen mot ettpartidiktaturet, spilte partitoppene stadig mer på nasjonale motsetninger. Utover 80-tallet ble det vanlig å se kroatisk og serbisk flagg og markeringer ved høytider og familiebegivenheter istedet for det jugoslaviske flagget som tidligere. Titos død åpnet også for rivalisering og økte regionale motsetninger i partiledelsen.

Også de religiøse forskjellene ble igjen framhevet. Den jugoslaviske grunnloven sto i prinsippet for trosfrihet og de religiøse samfunnene hadde dårlige tider i etterkrigs-Jugoslavia. En undersøkelse fra Bosnia i 1985 viste at bare 17% av befolkningen regnet seg som religiøst troende (Malcolm 1994:222). Etter at Milosević kom til makten i Serbia i 1987 og Tudjman's nasjonalistiske politikk dominerte i Kroatia, var nasjonalsjåvinismen en dominerende kraft i politikken. Milosević utnyttet rettmessige krav fra den albanske befolkningen i Kosovo til å gjøre seg til talsmann for de "undertrykte serberne" i Kosovo. Slik sto Milosević fram som serbernes nye sterke mann. Det jugoslaviske kommunistpartiet var splittet i rivaliserende regionale partier som førte en mer og mer åpen sjåvinistisk politikk.

Den internasjonale situasjonen.

Men, måtte motsetningene føre til sammenbrudd? Etter min mening var årsaken til at utviklingen ble så dramatisk som den ble, den spesielle internasjonale situasjonen vi nå hadde i Europa.

To begivenheter har her vært særlig viktige: For det første sammenbruddet av Sovjetunionen og Øst-blokken. For det andre samlingen av Tyskland og EUs stadig mer offensive politikk. Sammenbruddet av Sovjetunionen førte til at maktbalansen om Jugoslavia ble opphevet. Den jugoslaviske regjeringa mistet en viktig alliert. Sovjet har vært landets desidert viktigste handelspartner og 50% av Jugoslavisk eksport gikk til Øst-Europa. Den økonomiske krisen i Øst-Europa påskyndet Jugoslavisk orientering "vestover". Tyskland har lenge hatt betydelige økonomiske interesser i Jugoslavia. Det er også sterke indisier på at Tyskland aktivt har arbeidet for et sjølstendig Kroatia alt fra 1971 (Se KK 18.7.95 og omtale av den omstridte boka: "Der Schattenkrieger. Klaus Kinkel und der BND").

Igjen lå Jugoslavia "åpent" for stormaktenes innblandingspolitikk. Etter at flerpartisystem ble tillatt fra 1990, dukket partier opp som krevde løsrivelse og uavhengighet. Disse partiene visste at Sovjet ikke lenger var noen trussel og de visste at deres krav ble møtt med stor velvilje i Vest, særlig i Tyskland. Sammenbruddet av "sosialismen" i Øst-Europa førte også til kraftig prestisjenederlag for det statsbærende partiet i Jugoslavia og den sosialistiske statsideologien. Det var nå fritt fram for "demokratiske" partier, partier som gikk inn for frie valg og frie marked, men som samtidig krevde oppløsning av Jugoslavia og som brukte sterke nasjonalistiske symboler i sin politikk. Disse kreftene var særlig sterke i Kroatia og Slovenia.

Kroatias og Slovenias ensidige erklæring om løsrivelse 26.juni 1991, var en konsekvens av denne politikken. At nasjonale minoriteter, særlig i Kroatia, så med redsel på den kroatisk nasjonalismen er ikke

særlig vanskelig å forstå. Partiene som agiterte for den sjølstendige kroatisk staten brukte symboler fra den fascistiske staten, 1941-45, og de fungerte truende, særlig i forhold til den serbiske minoriteten. Den nye kroatisk konstitusjonen sier at:

“Kroatia er kroatenes land”. Hva med de store minoritetene-over 500.000 som i folketellinga regnet seg som serbere eller de omlag 400.000 som regnet seg som “jugoslaver”? De var pr. definisjon ikke fullverdige borgere. Det ble også forbudt å bruke kyrillisk alfabet i offentlig kommunikasjon (Det var tidligere to alfabeter i bruk i Jugoslavia, det kyrilliske og det latinske. Det kyrilliske ble brukt av en stor del av de som hadde sin orientering “østover”, blant annet serberne). Den nye kroatisk regjeringa startet omskriving av historia fra siste verdenskrigen. Den sentrale plassen “Fascismens seierherrers plass” i Zagreb ble, tross protester fra ofrene for “holocaust”, omdøpt til “Plassen til Kroatisk helter” etc (Ali & Lifschultz: 323)

I Serbia gikk den økende nasjonalismen særlig ut over albanerne i Kosovo. I 1987 ble albanerne fratatt den autonomien de hadde fått i grunnloven av 1974. Den albanske motstanden ble møtt med unntakstilstand og kraftig undertykkelsespolitikk.

Fra 1990 var spenningen stor i mange deler av Jugoslavia. Istedet for å gå inn for å dempe motsetningene, pustet de ulike stormaktene til ilden. Rivaliseringen om det nye Øst-Europa hadde tatt til for fullt. Alt fra mars 1991 hadde det vært væpna sammenstøt mellom nasjonalistiske grupper i Kroatia. Da Kroatia og Slovenia erklært seg som selvstendige stater 26.juni 1991, prøvde den jugoslaviske hæren å stoppe løsrivelsen. Den jugoslaviske hæren var dominert av serbisk offiserer. Mens serberne utgjorde 36% av befolkningen var 60% av offiserene serbere.

Med dette var krigen et faktum. Folket reagerte mot krigen på to måter: Den nasjonalistiske, de som stilte seg bak sine nasjonalistiske leder og krevde “hevn”/oppgjør/løsning, og antikrigsbevegelsen som

nå fikk et kraftig oppsving over hele landet. Det var store demonstrasjoner i Beograd mot Milosevic fra mars 1991. Etter vell et 1/2 år med brutal krig, særlig i Øst-Slavonia, ble store FN-styrker plassert mellom den serbiske nasjonale minoriteten i Kroatia og de kroatisk styrkene. Store deler av områdene hvor serbiske minoriteter bodde ble erklært som "FN-beskyttet sone".

Hvordan skulle stormaktene og FN forholde seg til Kroatias og Slovenias løsrivelse? I henhold til avtaler innen rammen av KSSE, skulle ingen godta ensidige grenseendringer i Europa. Folkeretten sier at staters grenser er ukrenkelige. Folkeretten godtar heller ikke "indre grenser", som fylkes eller kommunegrenser, som statsgrenser i forbindelse med oppløsning av stater(Internasjonalt Politikk 3/93). Derfor ble også løsrivelsen møtt med stor forsiktighet internasjonalt. Ingen stat anerkjente utbryterstatene. EU nedsatte en egen kommisjon som skulle avklare premissene for anerkjennelse. Men i mange land var det krefter som aktivt agiterte for rask anerkjennelse. Det var særlig i Tyskland disse kreftene var sterke. Ledende tyske politikere gikk ut og krevde anerkjennelse. Snart hadde disse kreftene avgjørende innflytelse på Tysk Balkanpolitikk. Uten hensyn til grensespørsmål og rettighetene til de nasjonale minoritetene, mot KSSE-avtalen og før EU-kommisjonen hadde avsluttet sitt arbeid, anerkjente Tyskland som første stormakt oppløsningen av Jugoslavia den 23.12.1991. Folkeretten godtar at "folk" har rett til nasjonal sjølstendighet, men her ble jo "territorier" med flere "folk" sjølstendige. Dette dilemmaet hoppet stormaktene elegant over. Etter dette var de andre EU-landa og USA raske til å komme etter.

SPØRSMÅL

1. Hva var det som talte for dannelsen av en Jugoslavisk stat og hva talte mot? Diskuter på bakgrunn av dette utsagnet:

Jugoslavia var en kunstig stat

2. Noen påstår at det hele tida var store motsetninger i landet mens andre hevder at 50-70-tallet var preget av relativt små indre motsetninger. Hvordan vurderer du det som mange har kalt Jugoslavias storhetstid?

3. Måtte Jugoslavia bryte sammen? Hva var de viktigste faktorene bak sammenbruddet? Kunne katastrofen vært unngått?

4. Var det rett å være kritisk til Slovenias og Kroatias krav om nasjonal uavhengighet?

MØTE 2. ETNISK DELING AV BOSNIA

I dette møte rettes fokus mot krigen i Bosnia. det legges særlig vekt på å forstå bakgrunnen for borgerkrigen og fanatismen som utviklet seg. Betyr dette at etniske motsetninger alltid har preget forholdet mellom folkene i Bosnia?

D. Oppdelingen av Bosnia-Herzegovina. En eller flere nasjoner?

Nasjonalistene i Jugoslavia hevdet at de trengte rene nasjonalstater, en stat for serbere, en stat for kroater, en stat for muslimer etc. Men hva var en "serber", "kroat" eller "muslim"? Dette spørsmålet var blitt

mindre viktig i det enhetlige Jugoslavia hvor folk bodde på samme territorium. Gikk det ann å skille folk etter "nasjonale" skiller når de hadde bodd sammen i 3 generasjoner innenfor samme stat? Hva med barn fra blandede ekteskap? Hva med de 5-6% som kalte seg "jugoslaver"? I Bosnia oppga over 8% til folketellinga at de var "jugoslaver"(Folketellinga 1981). Dette spørsmålet ble diskutert på en EU-konferanse i Lisboa i mars 1992. EU støttet her i prinsippet kravet om rene nasjonalstater, og dermed prinsippet om "etnisk rensing." Ingen områder i Jugoslavia var "nasjonalt rene". Ideen om rene nasjonalstater åpnet dermed for 1. og 2.rangs borgere og dermed undertrykkelse og flukt. Dette skjedde nå i Kroatia. Minoritetene ble 2.rangs borgere i den "kroatiske" staten.

Men hva med Bosnia-Herzegovina?(For enkelthets skyld forkorter jeg til Bosnia) Her var det tre store folkegrupper, kalt etniske grupper av noen, kalt nasjoner av andre. I tillegg tallrike minoriteter. Om prinsippet om rene nasjonalstater skulle gjelde ville det føre til voldsomme folkeflyttinger.

Nasjoner og etnisitet i Bosnia

Folk med muslimsk bakgrunn utgjorde majoriteten i Bosnia.

Folketellinga av 1991 ga følgende fordeling av befolkningen:

Tabell 4

Muslimer	43.7%
Serbere	31.3%
Kroater	17.3%
Jugoslaver m.m	7.7%

Men i Bosnia var det i tillegg til nasjonalistene også to andre sterke strømninger: For det første "Bosnierne", de som regnet Bosnia til ett

nasjonalt område og folket til ett folk, uansett religion eller kulturell bakgrunn. Bosnia har vært ett administrativt område i 900 år og selv om området var en del av Jugoslavia hadde det her utviklet seg et særegent fellesskap mellom folkene. For det andre var det "jugoslavene" som så Bosnia som en del av Jugoslavia og ikke som en selvstendig stat. Under krigen i Bosnia har det utviklet seg mange myter om den "etniske" situasjonen i Bosnia. Påstander som at Bosnierne alltid har ønsket selvstendighet eller påstander om sterke etniske konflikter i Bosnia. Noel Malcolm(1994: xxi), som i sitt historiske verk bl.a tar opp disse spørsmålene, og som markerer et sterkt "pro-Bosnisk" standpunkt i boka, sier innledningsvis at en gjennomgang av historia viser at:

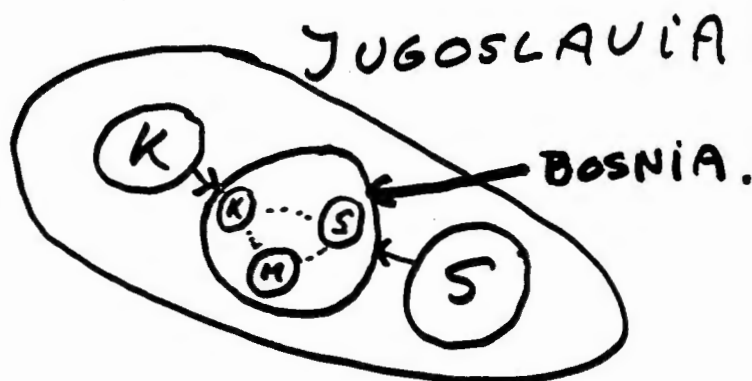
"Hovedbasisen for fiendskap var ikke etnisk eller religiøst, men økonomisk: bitterheten som følte av i hovedsak Kristne bønder mot deres Muslimske landeiere".

Begrepene "etnisk gruppe" og "nasjon" brukes ofte upresist og om en annen. Begge begrepene dreier seg om fellesskap mellom folk på ulike nivå, om folks identitetsfølelse. Folkeretten sier at "folk", da definert som "nasjoner" har rett på sjølstendighet. Det finnes ikke noe folkerettslig grunnlag for å kreve nasjonal uavhengighet for "etniske grupper". Et etnisk fellesskap dreier seg om et fellesskap på "lavere nivå" enn det nasjonale. Folk med samme religion kan sies å ha et etnisk fellesskap. Folk i samme stamme, folk i samme bygd kan ha et etnisk, kulturelt fellesskap. I et moderne industrisamfunn kan det etniske fellesskapet knyttes til lokale distrikt med særegne tradisjoner og vaner, eller til f.eks religiøse fellesskap. Når vi snakker om et nasjonalt fellesskap er dette knyttet til det fellesskapet som folk innenfor et bestemt område får p.g.a det økonomiske fellesskapet mellom dem, det språklige/kulturelle eller det politiske. Det nasjonale fellesskapet er historisk knyttet til det fellesskapet som oppsto med den kraftig økende arbeidsdelinga som industrialiseringa skapte(Både

Marx, Lenin og Stalin har innafor den marxistiske tradisjonen skrevet mye om dette).

Det særegne med Bosnia er at området ligger mellom to regioner med sterkere homogen bosetting: Kroatia i vest og Serbia i øst.

Figur. Bosnia mellom Kroatia og Serbia

E. Faser i utviklingen

Hvordan har dette "fellesskapet" utviklet seg i Bosnia? Områdets historie kan deles i 6 faser (Her bygger jeg i hovedsak på Malcolm (1994)):

Fase 1 Bosettingen

Fra 7. årh. flyttet slaviske stammer inn i området. Området var ikke klart avgrenset fra slaviske områder i vest og øst. Felles språk.

Kristnet fra Roma. Fra ca. 1100 under erkebiskoppen av Split.

Feudalt samfunn

Ulike småkonger: På 900-tallet under serbiske konger

Fra 980-1100 under kroatisk konger

Fra 1180-1463 under bosnisk, lokal konge

Folk hadde i hovedsak en slavisk-katolsk identitet. Men historia forteller om ei svak kirke.

Fase 2. Islamisering

Dette skjedde på 14-15-hundretallet. Ottomanerne kom østfra og tok gradvis makten over hele området. Jordeierne og deler av folket gikk gradvis over til Islam. I 1520 var det registrert 98.000 kristne og 85.000 muslimer. Naboområdet Kroatia var nå under Ungarn og katolsk dominert. Muslimene behandlet den ortodokse kirka bedre enn den katolske og vi vikk vekst i tallet på ortodokse og nedgang i tallet på katolikker.

Området hadde samtidig en sterk økonomisk utvikling. Sarajevo var i 1660 en av Europas store byer med 80.000 innb. og 104 moskeer! Muslimene fikk en "tyrkisk" identitet. Katolikker og ortodokse knyttet seg kulturelt og politisk til Kroatia og Serbia, men var ikke "serbere" etc. Ortodokse kalte seg "hrcscani" og mange katolikker "latinci".

Fase 3. Dannelsen av nasjonale bevegelser

Fra 1860 kom agitatorer fra Serbia og oppfordret ortodokse i området til å kalle seg "serbere". Området var fortsatt en Tyrkisk provins, men fikk større selvstyre fra 1865.

Det ble dannet en folkeforsamling sammensatt av 67% muslimer og 33% kristne.

Tilreisende til området understreket harmonien mellom folkene. Ikke noe religiøst hat (Malcolm 1994:130). Det var flere bondeopprør hvor kristne og muslimske bønder gikk mot muslimske landeiere.

Muslimene hadde identitet både til Tyrkia og til kristne naboer som snakket deres språk og hadde felles historie. Presset ble sterkere med sterkere nasjonale bevegelser i Kroatia og Serbia. Ingen "bosnisk nasjonal bevegelse".

Fase 4. Jugoslavismen

Ideen om en Sør-Slavisk stat, Jugoslavia, slo særlig godt an blant muslimene.

Omlag 100.000 muslimer hadde flyktet til Tyrkia da området ble underlagt Østerrike-Ungarn fra 1878. Etter 1.v.krig og dannelsen av staten Jugoslavia fra 1919, utviklet det seg et liberalt muslimsk samfunn og det var liten grad av religiøse motsetninger i området. En felles "jugoslavisk" identitet styrket seg.

Under 2.v.krigen prøvde kroatisk fascisme å splitte befolkningen. Bosnia var okkupert av den tyske fascisme. Også mange muslimer deltok på okkupantenes side mot serberne. Katolikker og ortodokse knyttet seg sterkere til sine "hovedområder". Hva med muslimene? Fra 1935 startet diskusjonen blant kommunistene om muslimenes identitet. I 1936 sa partiets ideolog, Kardelj at "Vi kan ikke snakke om muslimene som en nasjon men de må behandles som en "etnisk gruppe"(Malcolm 1994:181).

Fase 5. En muslimsk ,bosnisk,identitet.

Bosnia var en region i Jugoslavia, men muslimene ble ikke regnet som egen nasjon. Islamsk rettssystem ble avskaffet og det ble forbudt for kvinner å bruke slør. Partiet regnet med at muslimene etterhvert ville identifisere seg med kroater og serbere. Dette skjedde ikke.

Under folketellinga i 1948 oppga bare en liten del av muslimene at de var muslimske serbere eller muslimske kroater. På grunn av større økonomisk vekst i Kroatia og Serbia, flyttet mange katolikker og ortodokse til henholdsvis Kroatia og Serbia. Muslimenes andel av folket økte. Gradvis endret det jugoslaviske KP standpunkt og i folketellinga i 1971 kunne folk registrere seg som tilhørende den "muslimske nasjonen".

Innbyggerne i Bosnia hadde nå ulik identitet:

Muslimene- en identitet knyttet til det muslimske Bosnia-del av Jugoslavia.

Katolikkene- en identitet som bosniske kroater i Jugoslavia.

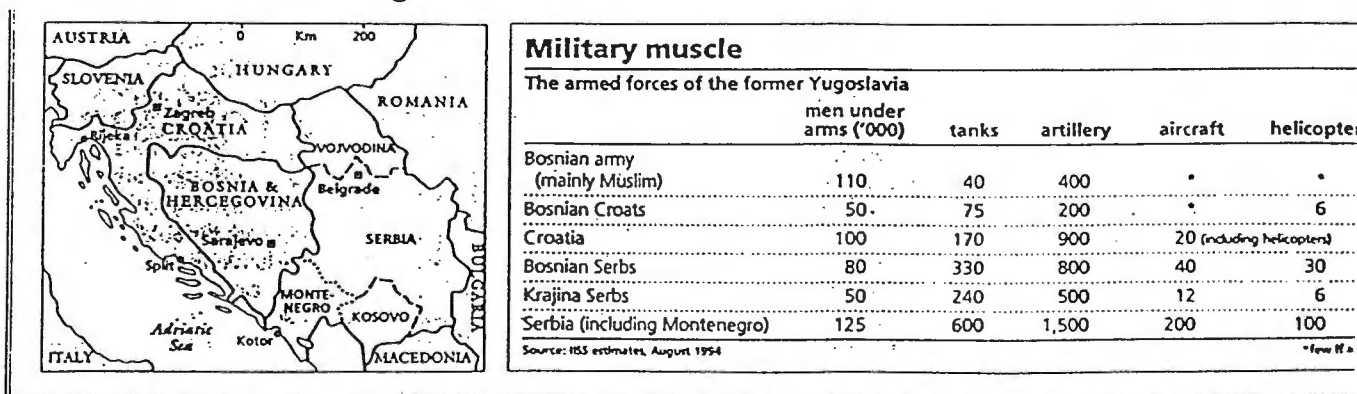
Kristne ortodokse- en identitet som bosniske serbere i Jugoslavia.

Fase 6. Et splittet Bosnia.

Den nye Kroatiske konstitusjonen sier at Kroatia er landet til Kroater. Bosniske Kroater fikk 25% av plassene i Nasjonalforsamlinga i Zagreb. I Serbia reiste nasjonalistene kravet om "å samle alle serbere". For muslimene fantes ingen alternativer enn Bosnia. Krigen førte til ny oppsplitting Muslimene styrket sin Bosniske identitet. Vi fikk en oppblomstring av fundamentalistisk islam. Izetbegovic var en av lederne. Han hadde i 1983 blitt fengslet for sin "Islamske deklarasjon". Han hadde under 2.v.krigen støttet "Ung-Muslimene", en reaksjonær retning som samarbeidet med Hitler.

Katolikkene var splittet mellom en Kroatisk og Bosnisk identitet
De ortodokse var splittet mellom en Serbisk og Bosnisk identitet
En bosnisk nasjonal bevegelse, på tvers av religioner, er under utvikling. Men hvor sterk er den?

Figur. Det militære styrkeforholdet

THE ECONOMIST AUGUST 6TH 1994

I mars 1991 hadde Tudjman fra Kroatia og Milosevic fra Serbia møttes for å diskutere Bosnias framtid. Her hadde de blitt enige om en

to-delning av Bosnia. De to delene skulle så knyttes til Kroatia og Serbia. Men hva mente folket i Bosnia? Store massedemonstrasjoner i Sarajevo agiterte mot krig og mot oppdeling av republikken. EU krevde folkeavstemning. De serbiske lederne oppfordret serberne om ikke å avgi stemme. Valgoppslutningen ble på 64%. Det store flertallet var for løsrivelse og dannelse av en stat med "likhet for muslimer, serbere og kroater"(Malcolm 1994). Den 6.april 1992 ble Bosnia erklært som selvstendig stat. Staten ble umiddelbart anerkjent av stormaktene, til tross for omfattende boikott av avstemningen. Med dette var krigen i Bosnia i full gang. Ingen av nasjonalistene var villige til å være minoritet i en annen nasjonalstat. Det var frykt for at en stat dominert av et muslimsk flertall skulle bli en undertrykkende fundamentalistisk islamsk stat. Krigen i Bosnia ble raskt en krig mellom stadig mer brutale og fanatiske nasjonalistiske grupper. "Etnisk rensing" var i full gang. Problemet var at EU og andre stormakter hadde akseptert prinsippet om "nasjonale" stater. I Bosnia var dette særlig komplisert å gjennomføre fordi alle områder hadde store nasjonale minoriteter(Se tabell 1) Som en følge av "etnisk rensing" ble den muslimske befolkningen i Nord Bosnia redusert fra 356.000 før krigen til 38.000 i 1994. I Tuzla-regionen ble den serbiske befolkningen redusert fra 82.000 i 1991 til 15.000 i 1994!

SPØRSMÅL

1. Diskuter utviklingen av folks identitet-som serbere, kroater og muslimer. Hvordan har identiteten skiftet gjennom historia?

2. Døft grunnlaget for å kalle muslimer en "nasjonal" gruppe.

3. Hvorfor var de muslimske lederne så sterke tilhengere av opprettelsen av en Jugoslavisk stat?

4. Hva menes med "etnisk" gruppe? Hva menes med "nasjon"? Er det mulig å si noe om under hvilke forhold det har vært store motsetninger mellom "gruppene"?

5. Er kravet om dannelsen av en Bosnisk stat rettferdig?

MØTE 3. NATOBOMBING OG DELINGSPLANER

I dette møte går vi grundigere inn på utviklingen av krigen i Bosnia. Hvorfor ventet Nato i 3 år med å bruke militær makt i større målestokk? Vi ser også på de ulike fredsplanene og går grundigere inn på den siste, Daytonavtalen.

F. Serbia får fiendestempel

Hvordan skulle konflikten løses? Krigen i Jugoslavia truet stabiliteten i Europa. Det var fare for spredning til Kosovo, Makedonia, til en konflikt mellom Russland og EU-land. Tallrike møter og konferanser ble holdt, men istedet for å analysere konflikten historisk og i lys av de dramatiske hendene som hadde skjedd i Øst-Europa, ble

spørsmålet om sydebukker stadig mer sentralt. Serbia ble nå utropt til årsaken til konflikten. Samtidig som FN startet fredsmeklingen, ble det i mai 1992 vedtatt internasjonal boikott av Serbia. Med dette ble forhandlingsklimaet meget vanskelig. Serbiske nasjonalister fikk lett spillerom når de hevdet at FN ikke var nøytrale meklere og at fredsplanene hadde som mål å knekke serberne. De kunne også spille på historier fra okkupasjonstida under 2.v.krigen og det som nå skjedde i Kroatia. Stormaktenes trusler om bombing av serbiske stillinger og vestlig presses antiserbiske stilling, ga også ammunisjon til serbiske nasjonalister. Dagbladets leder 25.5.93 er et typisk eksempel på klimaet i toneangivende vestlig presse dette året:

"Det eneste som kunne demmet opp for serbernes erobringer hadde vært en massiv militær intervensjon".

Og fordi de serbiske nasjonalistene var militært sterkest, skulle serbisk uvilje mot forhandlinger bli et hovedproblem.

Den sterke antikrigsbevegelsen i Serbia, Bosnia og andre deler av Jugoslavia ble ignorert både av FN, stormaktene og vestlige media. Men USA og flere EU-land var uvillige til å gå inn i krigen. Det skulle gå over 3 år før International Herald Tribune med krigstyper på første side erklærte(31.8.95):

ENDELIG GIKK NATO TIL KRIG

Den 28.8 hadde en granat truffet markedet i Sarajevo og drept 37 sivile. Det var uklart hvem som hadde skutt granaten. Den USA-kontrollerte Nato-ledelsen påsto at bosnisk-serbiske styrker hadde skutt og at nå måtte serberne stoppes. The Sunday Times 1.10 hevdet at franske og britiske våpeneksperter var i tvil om dette. Men en slik konklusjon passet ikke inn i fiendebildet. Dermed satte Nato inn de massive bombeangrepene som snudde krigen. Omlag 2000 flyoperasjoner ble satt inn mot bosnisk-serbiske stillinger. Men hvorfor endret Natoledelsen linje etter drapet på de 37 og ikke etter

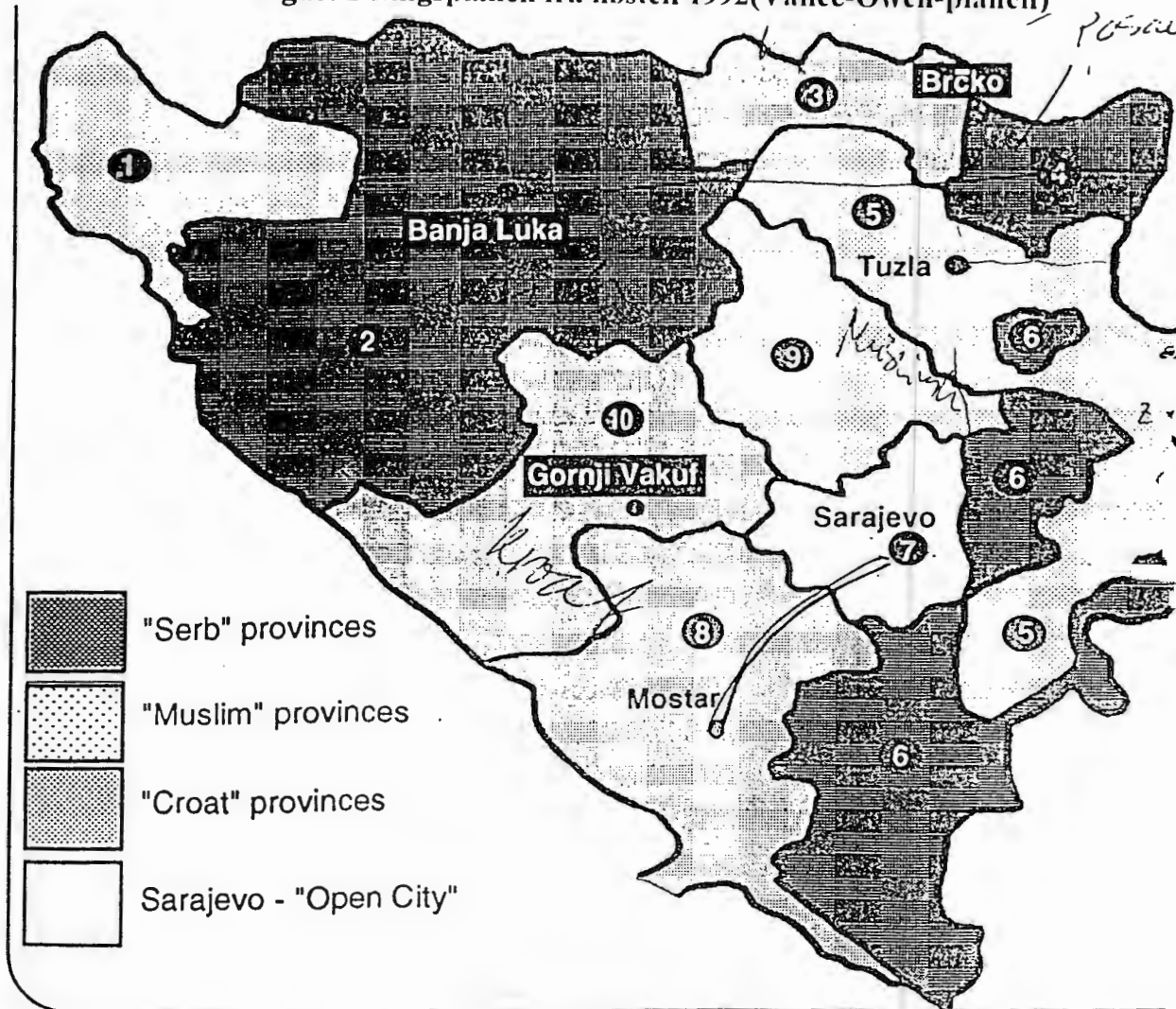
kroatenes drap på 566 serbere i Krajina i august?. Var de bosnisk-serbiske styrkene så mye grusommere enn tidligere? En kort historisk gjennomgang av krigen gir kanskje svaret?

G.Krigen i Bosnia

Det indre styrkeforholdet i Bosnia var klart i serbernes favør. De hadde flest soldater, best offiserer, mest våpen og nære forbindelser til Serbia. Kroatene håpet på støtte fra Kroatia og regjeringsstyrkene til Izetbegovic på FN/Nato-intervensjon. Men fordi stormaktene nølte med å rykke inn kunne de bosnisk serbiske styrkene gå til en kraftig offensiv og erobre 70% av landområde i løpet av høsten 1992/våren 1993. I denne første fasen av krigen var det en kamp "alle mot alle". Muslimer, serbere og kroater kjempet mot hverandre avhengig av styrkeforholdet i de ulike områdene.

I Mostar kjempet muslimer mot kroater. I Bijelina kjempet kroater og muslimer mot serbere og i Bihac kjempet muslimer mot muslimer! Spørsmålet om militær intervensjon ble drøftet på Natotoppmøte 7.5.93. 40 natofartøy, herav 8 hangarskip var nå på plass i Adriaterhavet. Men de militære ekspertene advarte. Foreløpig ble det jobbet intensivt på det politiske planet. Samtidig som FN vedtok boikott av Serbia startet en militær hjelpeaksjon til Kroatia. Amerikanske generaler tok del i omorganiseringen av den kroatisk hæren. Seinere fikk også den bosniske regjeringa tilsvarende hjelp. For de vestlige imperialistlandene var Kroatia "venn" og Serbia "fiende". Målet var å endre styrkeforholdet mellom de to. Fra høsten 1992 til sommeren 1994 ble det lansert 3 politiske "fredsplaner". Alle bygde på prinsippet om oppdeling av Bosnia. Den første, høsten 1992, gikk inn for oppdeling i 10 områder. Den andre, sommeren 1993, gikk inn for oppdeling i 3 områder.

Figur. Delingsplanen fra høsten 1992 (Vance-Owen-planen)

January 1993 WARREPO.

Delingsplanene dempet på ingen måte den etniske rensingen. Folk flyktet, eller ble tvunget på flukt, til "sine" områder. Snart var det over 1 million "interne" flyktninger i Bosnia.

Selv om EU med Tyskland i spissen, spilte en aktiv politisk rolle i området var det bare USA som hadde militær styrke til gripe drastisk inn. Våren 1994 kom en ny politisk offensiv fra USA. De tvang kroater og muslimer til å samarbeid. I stedet for en kamp på tre fronter var det nå en kamp muslimer/kroater mot serbere. Samtidig ble det stadig vanskeligere for Milosevic å støtte Karadzic og de bosniske serbere. Den bosnisk-serbiske ledelsen sto for brutale overgrep mot

sivile og brukte alle midler i sine utrenskingsaksjoner. Den økonomiske boikotten presset også Serbia. Realpolitikeren Milosevic så trolig hvor landet lå!

Etter at USA hadde tvunget kroater og muslimer til å samarbeide i Bosnia, ble det sommeren 1994 lansert en plan for 2-delning av Bosnia. I denne planen skal muslimer og kroater inngå et føderativt samarbeid og få 51% av territoriet. Samtidig skulle de få rett til å inngå et konføderativt samarbeid med staten Kroatia. Dette forslaget ble støttet av Kroatia, som nå kunne se fram til et stor-Kroatia med grenser omtrent som grensene til fasciststaten fra krigens dager. Serberne skulle ha 49% av territoriet. FNs fredsplan krevde at de skulle redusere sin andel til 49%. I tillegg til oppdeling av territorier garanterte fredsplanen visse områder som sikre. Dette er særlig områder innenfor de serbiske hovedområdene med stor muslimsk befolkning. Dette gjelder særlig byene langs elva Drina som Gorazde. Men de bosniske-serberne fikk ikke tilsvarende løfter om rett til å inngå et konføderativt samarbeid med Serbia.

Våren 1995 var det våpenhvile i Bosnia. Det var relativt stille på de fleste frontene. USAs diplomater varslet om framgang i forhandlingene i Beograd.

Helt overraskende kom det to store kroatisk militære offensiver uten at Nato eller FN protesterte: Først rykket kroatisk styrker inn i Vest-Slavonia og fordrev tusener av serbere fra området. I løpet av sommeren fortsatte den kroatisk offensiven i Krajina. Nær 200.000 serbere var drevet på flukt. Hvorfor ble de militære aksjonene nå trappet opp, samtidig som det ble varslet om framgang i de diplomatiske forhandlingene? Måtte nye liv ofres?

De bosniske serberne hadde nå mistet det viktig baklandet i Krajina. Gradvis snudde også styrkeforholdet seg i kampene i Bosnia. Det var stadig klarere at de bosniske serberne hadde store problemer.

Kroater planla brent-jord-kampanje

uk 16.10.95

EN KANADISK FN-general offentliggjorde lørdag en detaljert rapport om overgrep mot serbere etter at Kroatia gjenerobret Krajina-området. General Alain Forand anklager kroatene for å bruke brent-jord-taktikk.

Forands sluttrapport etter at FNs fredsbevarende styrker nå avslutter sin virksomhet i området, opplyser i detalj om drapene på eldre, sivile serbere som ikke flyktet unna kroate-

ne, og om hvordan serbiske hus og eiendom er blitt brent og plyndret.

FN-rapporten er basert på førstehånds opplysninger samlet inn av FN-personell etter at 180.000 serbere flyktet fra Krajina 4. og 5. august i år.

– Det mest urovekkende er at drapene på gjenværende serbere, de fleste av dem eldre mennesker, fortsatt foregår, sa Forand da han presenterte rapporten.

Fram til for en uke siden hadde FN-styrken registrert 128 drepte sivile serbere. FN-personell har selv sett 42 døde, mens de øvrige registrerte er basert på opplysninger fra troverdige øyenvitner.

– Flere av likene som er funnet var blitt skutt gjennom hodet på kloss hold, forteller Forand.

FN-observatører har besøkt 389 landsbyer og tettsteder. Av i alt 21.744 hus var 16.578

nedbrent eller sterkt ødelagt. De nedbrente husene hadde først og fremst tilhørt serbere. FN anslår at 73 prosent av alle hus i området er ubeboelige.

FN-personell har flere ganger vært vitne til at kroatisk militær plyndrer serbisk eiendom, uten at kroatisk politi har grepet inn for å stanse dem. Plyndringen har omfattet møbler, kjøretøyer, radioer, fjernsynsapparater, husdyr og landbruksutstyr. De siste uke-

ne har man også registrert at kroatene har begynt å plukke ned det elektriske anlegget og vannrørene i serbiske hus.

Det har ikke vært registrert noen forsøk på å stanse ødeleggelsene og drapene, noe som indikerer en planlagt brent-jord kampanje.

– Hvorfor Kroatia har valgt å gjennomføre noe slikt får det bli opptil å en hver trekke sine konklusjoner om, sier FN-generalen. NTB

Det var denne endringen av styrkeforholdet som nå åpnet for den storstilte Nato-aksjonen.

De bosniske serberne ble bombet til å trekke seg tilbake. I ly av bomberegnet kunne de muslimske-kroatiske styrkene gå til offensive landoperasjoner.

KROATENE ANGRIPER FOR Å DREPE.

Dette var krigstypene i The Guardian 7.8.95. The Guardian advarte mot kroatisk fanatisme. Det hjalp lite. De siste kroatisk-bosniske offensivene påførte den serbiske sivilbefolkningen i Bosnia enorme lidelser

Offensivt kunne USA først på november 1995 lansere den siste fredsplanen, Dayton-avtalen. Planen ble undertegnet den 21. november 1995 av presidentene i Serbia, Kroatia og Bosnia. Bare de bosniske serberne har avvist planen.

Avtalen bygger på avtalen fra sommeren 1994 men med noen viktige unntak. Den består av 10 artikler, har 11 vedlegg og beskrives gjennom 102 kart!

Dette er hovedinnholdet i planen(The Economist 25.11.95):

G. Daytonavtalen

1. Bosnia skal være en stat med anerkjente grenser. Sarajevo skal være hovedstaden.

2. Staten skal bestå av to deler, en Muslimsk /Kroatisk med 51% av territoriet og en serbisk med 49% av territoriet. Sarajevo skal tilhøre den Muslimsk/Kroatiske delen.

Det skal gå en korridor fra Sarajevo til det muslimsk-dominerte Gorazde i den Serbiske delen.

3. Internasjonale forhandlere/dommere vil avgjøre Brcko's framtid. Byen er kontrollert av serbere.(87.000 innbyggere. 44% muslimer, 21% serbere,25% kroater, 10% "andre". Se Vedlegg II)

4. Det sentrale statsapparatet vil bestå av et parlament, et rettsapparat og en sentralbank. Presidentskapet og sentrale regjeringsposisjoner vil være roterende mellom nasjonalitetene(Tito-modellen). Sentralregjeringa vil ha kontroll over utenrikspolitikk, utenrikshandel, pengepolitikken, immigrasjonspolitikken og internasjonale kommunikasjoner. Planen nevner ikke forsvaret(Det antas at de tre gruppene vil beholde sine våpen)

5. Militære og politikere anklaget for krigsforbrytelser vil ikke få stillinger.

6. Flyktninger skal ha rett til å få tilbake sine hjem og få kompensasjon for tap.

7. Nato skal ha en styrke på 60.000 mann (IFOR)for å gjennomføre planen. I første omgang skal styrken stå i ett år.

Så vidt jeg forstår har begge parter mulighet til å inngå et konføderativt samarbeid med h.h.v Kroatia og Serbia.

“De bosniske serberne er de store taperne i denne avtalen”(The Economist 25.11.95)

Store serbiske bosettinger, 160.000 i Sarajevo, , 40.000 i Doboј, 24.000 i Mostar ,20.000 i Tuzla ligger i den Muslimske/Kroatisk delen. Men det er også relativt stor muslimsk og kroatisk bosetting i byer i det Serbiske område som Prijedor, Sanski Most og Banja Luka. Så lenge de nasjonalsjåvinistiske strømningene og partiene opererer, vil frykten for naboen holdes ved like.

H. Avslutning.

Det Norske Flyktingerådet har nylig oppsummert “regnskapet” etter 4 ½ års krig(Tema 4/5-95). Regnskapet viser blant annet dette:

200.000 døde(Herav 54 FN-soldater)

20.000 voldtatte kvinner

1.3 mill. interne flyktinger i Bosnia

330.000 flyktinger i Serbia

228.000 flyktinger i Kroatia

235.000 interne flyktinger i Kroatia

11.378 flyktinger med midlertidig oppholdstillatelse i

Norge

1.4 millioner avhengig av humanitær hjelp

2-4 millioner landminer

44500 FN-soldater i “fredsstyrken”

Norsk økonomisk innsats siden 1991: ca. 1 mrd.

Fredsplaner 5

Våpenhviler 36

Den norske regjeringa har lojalt fulgt USA og EU i Bosnia-konflikten. Norge har godtatt den nye Nato-doktrinen. Nato skal nå stille 60.000 mann, autorisert til å bruke makt for å sikre Daytonavtalen. Nato er ikke lenger bare en defensiv forsvarspakt. Nato har gått inn som part i konflikten. Krigen i Bosnia har fungert som en døråpner for USA og Natos nye offensive politikk. Krigen har også fungert som døråpner for en mer offensiv tysk utenrikspolitikk. For første gang deltar Tyskland med styrker utenfor tysk område! Under dekke av å gjennomføre fredsoppdrag for FN kan Nato blande seg inn i konflikter over hele kloden. Det er lite sannsynlig at denne innblanding kommer til å gå mot vestlig imperialismes interesser!. Norge skal sende en betydelig styrke som sammen med bl.a 25.000 amerikanske soldater skal tvinge igjennom "sin" fredsplan.

Figur. Klassekampen kommenterer Fns militære rolle

Militært FN?

SVs Paul Chaffey mener FN bør skaffe seg en militær ledelse og en kommandostruktur som gjør at verdensorganisasjonen slipper å bruke Nato til å sette sine vedtak ut i livet. Nato-bruken svekker FNs tillit i store deler av verden, mener SVs tidligere utenrikspolitiske talsmann som «ser det som en fordel at det er FN som utøver makt på vegne av verdenssamfunnet og ikke enkeltstater».

Vi tror denne tenkninga er feil. Først og fremst fordi FN i dag ikke representerer noe verdenssamfunn, men den vestlige imperialismen. Etter at sovjetblokken falt sammen, Russland ble avhengig av USA og dermed ga vestmaktene full kontroll over Sikkerhetsrådet, har FN blitt et redskap for USAs og EUs stormaktsinteresser så lenge det er formålstjenelig.

FN griper nå inn for å «sikre freden» på vestens premisser overalt i verden, inntil eventuelt Nato tar over som i Bosnia. For dem som rammes av vestens «fredsinitiativer», er det en fattig trøst at FN står for maktbruken; for den antiimperialistiske opinionen er det skadelig at imperialistisk innblanding blir utført under dekke av FN-flagg.

Slikt er lett å se i ettertid. I Koreakrigen på begynnelsen av 50-tallet gjemte USA seg under FN-flagg fordi Sovjet da boikottet FN. Det var åpenbart en fordel for amerikanerne og et betydelig politisk problem for koreanerne at USAs felttog kunne gjennomføres som «verdenssamfunnet»s straffeekspedisjon.

Deler av FN-systemet har i perioder hatt en anti-imperialistisk profil. Det gjaldt f.eks. Hovedforsamlinga på 70-tallet og det har vært tilfelle for underorganisasjoner som UNESCO i perioder. Men når det har kommet til avgjørelser om bruk av makt, har USA stort sett sørget for å få sin vilje gjennom. Det er dette som i dag er FNs problem, ikke at organisasjonen ikke har militær styrke på egenhånd.

Rød Valgallianse har vært imot det grunnlaget Jugoslavia ble oppdelt på. Vi har advart mot den fanatiske nasjonalismen i alle leire og vi har advart mot rivaliseringen mellom stormaktene i området. Vi har ikke godtatt den enkle løsningen å erklære "serberne som skyld i konflikten". RV har også protestert mot stormaktenes missbruk av FN.

Fra første stund har vi protestert mot planer om etnisk deling av Bosnia-Herzegovina. Vi har støttet tiltak som behandler området som en enhet ut fra det faktum at folk har bodd sammen i dette område i over 900 år, storparten av denne perioden religiøse eller etniske konflikter av betydning. RV har også støttet fredsbevegelsen i området og all humanitær hjelp, til området og til flyktninger. Høsten 1995 gikk ei gruppe venstreintellektuelle sammen om et opprop som i realiteten var en oppfordring til Nato-bombing(Avignon-oppropet). Oppropet ble støttet av en rekke kjente nordmenn og var med på å gi Nato-aksjonene en moralsk ryggdekning. Mange støttet oppropet fordi "noe måtte gjøres". RV gikk imot oppropet. Var dette riktig? Kan ikke selv Nato i bestemte situasjoner fungere progresivt? Sentralt i Rvs kritikk av oppropet er faren for presendens som nå skapes gjennom den offensive Nato-innblanding. Hvor griper Nato inn neste gang med "avskrekkende bombeaksjoner"?

uk 23/8-95

Dette er Avignon-oppropet

165 NORSKE kulturarbeidarar har til no skrive under på Avignon-oppropet. Kjende namn som Kjersti Alveberg, Frøydis Armand, Kjetil Bang-Hansen, Toril Brekke, Kjartan Fløgstad, Jon Fosse, Marianne Heske, Edvard Hoem, Jan Kjørstad, Sidsel Mørck, William Nygaard og Stein Winge står på lista. Internasjonalt har storleikar som Pierre Bourdieu, Peter Brook, Jacques Derrida, André Glucksmann, Nadine Gordimer, Jürgen Habermas, Heiner Müller og Salman Rushdie skrive under på oppropet.

Oppropet er eit kraftig åtak på FN og «verdssamfunnet» si avmakt i Bos-

nia-konflikten, og det munnar ut i seks krav:

1. At FNs generalsekretær Boutros Boutros Ghali bør gå av.

2. At domstolen i Haag straks reiser tiltale mot dei ansvarlege for den etniske rensinga i Srebrenica.

3. At ein stoppar tilbaketrekkingane av FN-styrkane i Bosnia.

4. At ein sluttar å forhandle med dei to serbarleiarane Milosevic og Karadzic.

5. At FN forsvarar republikken Bosnia-Hercegovina og at FN tek stilling mot dei bosniske serbarane.

6. Underskrivarane sluttar seg til

erklæringa om eit fritt og samla Sarjevo.

Av krava er det femte hovudkravet. Underskrivarane krev både militær og politisk handling «for å gjenopprette maktbalansen» i Bosnia-Hercegovina. Underskrivarane krev òg i røynda at FN skal gå inn i krigen på den bosniske regjeringshæren si side mot dei bosniske serbarane. Det har ikkje mangla åtvaringar mot ei slik løysing fordi det kan drage Serbia og i verste fall Russland inn i ein krig i Bosnia som kan bli langt større og farlegare (for Vesten) enn den ein ser i dag.

Men, som venstresida ellers i Europa har RV vært handlingslammet i aksjonsarbeid, arbeidet med å utvikle et aktivt solidaritetsarbeid for folkene i området. En viktig årsak til at det har vært vanskelig er mangel på klarhet i linjer. Vi håper dette studieopplegget kan bidra til å gi solidaritetsarbeidet et løft!

Kampen om Jugoslavia startet som en lokal konflikt. På grunn av det ideologiske sammenbruddet i øst, på grunn av økonomisk krise og økende nasjonalistisk fanatisme, utviklet konflikten seg til en kamp om Jugoslavia skulle bestå som stat. Gradvis blandet USA og de andre imperialistiske stormaktene seg inn i konflikten. Kampen om Jugoslavia ble en kamp i deres strategiske spill. Jugoslavia er nå oppdelt. De bosniske muslimene er den svake parten i en bosnisk-kroatisk føderasjon. Kroatia vil etter all sannsynlighet ha kontrollen over området gjennom de konføderative planene. Kroatia er vestens nye, sterke allierte på Balkan. I framtida vil dette "halvbrune" Kroatia gi gode ekspansjonsmuligheter for tysk imperialisme. Jugoslavia

består i dag av Serbia og Montenegro. Milosevic's Serbia er ikke knekt, men svekket. En framtidig konføderasjon med Bosnisk Serbia vil gi Milosevic noe av det Stor-Serbia han har drømt om.

Daytonavtalen er enda bare en papirplan. Knapt noen fredsplan i historia har så mange muligheter i seg for konflikt som denne. Med 60.000 Nato-soldater på plass i et område med fanatisk nasjonalisme, med militære bander som har levd 3-5 år under krigstilstand er det stor sannsynlighet for å Bosnia igjen kan bli senter for ny krigstilstand. Men slik situasjonen er nå i Europa er det mer som taler for at konflikten er dempet og begrenset til Bosnia enn at konflikten igjen skal bli like brutal som før og kanskje spre seg til andre deler av Sør-Øst-Europa..

SPØRSMÅL

- 1. Noen har hevdet at dersom Bosnia hadde vært Kuwait ville USA for lengst intervenert militært? Hva mener du om en slik påstand?*
- 2. Siden Vance-Owen langserte sin første delingsplan høsten 1992 har planene som er lagt fram bygd på en forutsetning om etnisk deling. Droft problemene med disse delingsplanene og de første forsøkene på å få til en fredelig løsning.*
- 3. Mye tyder på at det har vært betydelige motsetninger mellom stormaktene i synet på hvordan konflikten kunne "løses". Diskuter de ulike stormaktenes interesser.*
- 4. Selv på venstresida var det mange som mente det var rett å nombe de bosnisk-serbiske stillingene sommeren/høsten 1995(Jfr.*

Ny Tid og Avignon-oppropet-se vedlegg). Hva mener du om den amerikanske bombeaksjonen?

5. Diskuter Dayton avtalen. Lag gjerne rollespill og spill ulike parter i konflikten og hvordan de moter avtalen.

Kilder:

Ali, Rabia og L. Lifschultz. 1993. Why Bosnia? Connecticut: The Pamphleteers Press, Inc..

Balkan warreport. Institute for War & Peace Reporting. London.

Internasjonal Politikk 3-93.

Lysestøl, Peder M. 1985. Jugoslavia- et forsøk på sosialisme. Oslo:

Oktober

Malcolm, Noel. 1994. Bosnia. A short history. London: Macmillan

Mønnesland, Svein 1992. Før Jugoslavia og etter. Sypress forlag.

Peder Martin Lysestøl, 18.12.95

VEDLEGG 1

Innbyggere fordelt etter nasjonaliteter. Folketellingen 1981*

Nasjonalitet	Jugoslavia i alt	Bosnia og Herze- govina	Monte- negro	Kroatia	Makedonia	Slovenia	Serbia			
							Hele Serbia	Unntatt autonome områder	Kosovo	Vojvodina
I alt	22 427 585	4 124 008	584 310	4 601 469	1 912 257	1 891 864	9 313 677	5 694 464	1 584 441	2 034 772
Folk som kaller seg:										
Montenegrinere	579 043	14 114	400 488	9 818	3 940	3 217	147 466	77 134	27 028	43 304
Kroater	4 428 043	758 136	6 904	3 454 661	3 349	55 625	149 368	31 447	8 718	109 203
Makedonere	1 341 598	1 892	875	5 362	1 281 195	3 288	48 986	29 033	1 056	18 897
Muslimere	1 999 890	1 629 924	78 080	23 740	39 555	13 425	215 166	151 674	58 562	4 930
Slovenere	1 753 571	2 753	564	25 136	667	1 712 445	12 006	8 207	343	3 456
Serbere	8 140 507	1 320 644	19 407	531 502	44 613	42 182	6 182 159	4 865 283	209 498	1 107 378
Albanere	1 730 878	4 394	37 735	6 006	377 726	1 985	1 303 032	72 484	1 226 736	3 812
Bulgarere	36 189	180	24	441	1 984	105	33 455	30 769	161	2 525
Tsjekkere	19 624	698	52	15 061	164	433	3 225	1 170	43	2 012
Italienerne	15 132	616	45	11 661	96	2 187	527	358	23	146
Ungarere	426 867	945	238	25 439	281	9 496	390 468	4 965	147	385 356
Rumenere	54 955	302	159	609	98	94	53 693	6 387	17	47 289
Rusinere	23 286	111	19	3 321	24	54	19 757	447	5	19 305
Slovakere	80 334	350	33	6 533	67	144	73 207	3 621	37	69 549
Tyrkere	101 291	277	67	279	86 691	87	13 890	1 182	12 513	195
Folk som ikke oppgir nasjonalitet, men kaller seg jugoslav Andre og uoppgitt	1 219 024 477 353	326 280 62 401	31 243 8 377	379 057 102 843	14 240 57 567	26 263 20 834	441 941 225 331	272 050 138 253	2 676 36 878	167 215 50 200

* Kilde: Statistički Godišnjak Jugoslavije 1982.

VEDLEGG II

NATOs bombeangrep var ikke nødvendig

Adresseavisen skriver på lederplass 31. august at det var «Nødvendig å angripe». Det vises til amerikanske talsmenn, som gjorde det klart at «drapene på sivile skulle hevnes».

Våre spørsmål til Adresseavisen er: Kan FNs fredsbevarende arbeid i en så komplisert konflikt som den på Balkan styres av motiver som «hevning»? Er det ikke helt avgjørende at FN behandler alle aggressorer likt om FN skal ha muligheter til å beholde sitt ry som fredsorganisasjon? Er det ikke ekstra viktig for klimaet i de pågående fredsforhandlingene at FN ikke gjennomfører tiltak som gir partene påskudd til å trekke seg fra forhandlingene?

Drapet på 37 sivile i Sarajevo var grusomt. Men som

Adresseavisen sikkert er klar over, har det vært nok så mange tilsvarende terroraksjoner i denne krigen. Heller ikke alle er gjort av de bosniske serberne. Kroatias lynaksjon i Vest-Slavonia kostet hundrer livet.

Tall oppgitt i «The Guardian» 30. august viser at under Kroatias voldsomme aksjon mot Krajina i juli ble 566 serbere drept, herunder 116 sivile. Ingen av disse aksjonene ble det vurdert å «bombe aggressoren».

I mars-april var det betydelig framgang i fredsforhandlingene. Denne gangen ble forhandlingene stanset av Kroatias siste storoffensiv. I juli la amerikanske forhandlere fram en revidert fredsplan som var i ferd med å få oppslutning fra alle parter. Bosniske serbere el-

ler andre parter i konflikten forsøkte med sin bombeaksjon mot Sarajevo å velte også disse fredsforhandlingene.

Når FNs ansvarlige reagerer med å svare med NATO-bombing, er det en reaksjon som ikke er «fredsorganisasjonen» verdig. Bombeaksjonen må fordømmes på det skarpeste, men prinsippet om «eye for eye og tann for tann» står milevidt fra FNPaktens ånd og bokstav.

Vi frykter for at NATOs massive aksjon igjen setter fredsforhandlingene langt tilbake og bidrar til å befeste prinsippet om den «sterkestes rett», dvs. USA og NATOs rett, som hovedprinsipp i internasjonal konfliktløsning.

For Rød Valgallianse
Feder M. Lysestøl
RVs 1.kandidat Fylkestinget

Krigsbyttet Bosnia-Hercegovina

Delingsplan deler opp Bosnias økonomi

Av MILAN BOROJEVIC og PETER M. JOHANSEN

BOSNIA-HERCEGOVINA er et krigsbytte, et offer for Serbias folkeordstrategi og storkroatisk nasjonalsjvinisme med sterke fascistiske krefter i begge leire. Allerede før krigen i Kroatia hadde Serbias president Slobodan Milosevic og Kroatias president Franjo Tudjman forsøkt å dele Bosnia-Hercegovina (BiH) mellom seg. De kom ikke til enighet. Nå ligger det nye kartet på bordet, blant annet det om USAs visesutenrikminister Richard Holbrooke presenterte for Tudjman i Zagreb 5. september, samt kartet som Tudjman tegnet for den liberale demokratiske lederen Padly Ashdown på barketmenyen i Guildhall den 6. mai. Serberne sitter med sine kart over Republika Srpska. Ingen av kartene stemmer overens med den militære virkeligheten i dag.

Det gjør heller ikke de territoriale kravene som BiHs president Alija Izetbegovic tegnet opp i Sarajevo-avisa *Ostobojenje* etter forhandlingene i Genève. Kravet rommer hele Posavina-korridoren med blant annet Bosanski Brod om har Bosnias største oljefabriker, og Izetbegovic-slekas hjemby Bosanski Samac. Bosanski Brod skal forbli serbisk, ifølge delingsplanen; Bosanski Samac skal inn i den muslimske delen.

De økonomiske motivene har alltid ligget rett under

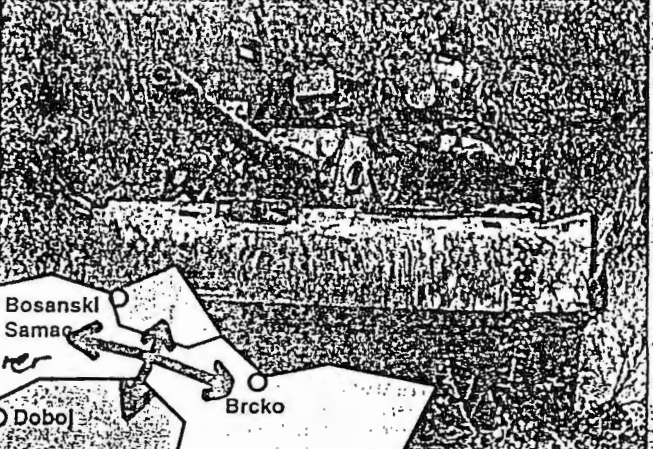
uten Tito-regimet mange deler av Jugoslavias krigs- og tungindustri til BiH. Klassekampen presenterer her en oversikt over krigsbyttet sammenholdt med kartet som Holbrooke la fram for Tudjman, og som ligger til grunn for kontaktgruppas plan om en deling av BiH i to føderasjoner, med 51 prosent til den bosnisk-kroatisk delen og 49 prosent til den serbiske.

- Før krigen ble Bosnia-Hercegovinas eiendommer anslått til 31,4 milliarder dollar. Delingsplanen gir følgende fordeling:
 - 18 milliarder til muslimene.
 - 7,3 milliarder til kroatene.
 - 6,1 milliarder til serberne.
- Bosnia-Hercegovina har et kraftpotensial på rundt 3900 megawatt elektrisitet. Delingsplanen gir følgende fordeling:
 - 1765 MW til muslimene.
 - 1220 MW til kroatene.
 - 933 MW til serberne.

Militært sett er kraftnettet under kroatisk og muslimsk kontroll. Det gjelder kullkraftverkene i Tuzla, Kakanj og Jajce, og vannkraftverkene i Jablanica (Rena 1-2) og Mostar (tre verk i Salakovac-Grabovica-nettet ved Neretva-elva). Serberne sitter på kullkraftverkene i Ugljevik og Gacko. I Visegrad

ryggraden i den jugoslaviske krigsindustrien:

- **Travnik** (muslimsk): Artilleri og tanks
- **Zenica** (muslimsk): Ammunisjon
- **Tuzla** (muslimsk): Ammunisjon og granater
- **Gorazde** (muslimsk, serbisk etter delingsplanen): Ammunisjon; en av de viktigste våpenfabrikkene i Jugoslavia med eksport til blant annet Libya, Irak, Iran, USA osv.
- **Konjic** (muslimsk): Granater
- **Vitez** (kroatisk-muslimsk, muslimsk etter delingsplanen): Krutt
- **Bugojno** (kroatisk, muslimsk etter delingsplanen): Miner, i samarbeid med Kutina i Kroatia (nitrogen og salpetersyre).
- **Vogosca-Sarajvo** (serbisk, muslimsk etter delingsplanen): Ammunisjon og granater

KRIGSREGNS

DEN skjulte økonomiske utviklinga mellom fra midten av 60-

malet for de gosla ger at det U slavia krigs gått h ver B govir Kroat SL Slove av se det tid ropa. sjonal forta vere e som f menbr slavia

Tysk kapital har g rykk, og Slovenia ringsavtale med E vekst på fem pr risme og eksport. privatiseringsprogr løst på 14 prose BNP/innb.: 45.000

KROATIA

Serbias krig koste milliarder kroner, tonasjonalprodukt ler av industrin er rike jordbruks- og Slavonia er fremd oldkupasjonsone. duktjonen er halv falt med 40 prose Veksten i år er på prosent, samt defi arder kroner i turis for. Arbeidslose: sent. BNP/innb.: 1

BOSNIA-HERCEGO

Det er umulig å te skadene. Nærme av boligene er ød oner mennesker støtte gjennom F sjonale hjelpeorg enslagsvis sju mi året kommer i ste eke land. Relativt produksjon uten letindustri og gr

SERBIA/M NEGRO

Stabiliseringspro nelsen av 1994 f av verdenshistor flasjonsperioder har havert på g sjonene og inntre g i Kroatia og nen søger igjen. på 25 prosent, 5 alle som er på +1 BNP/innb.: 10.0

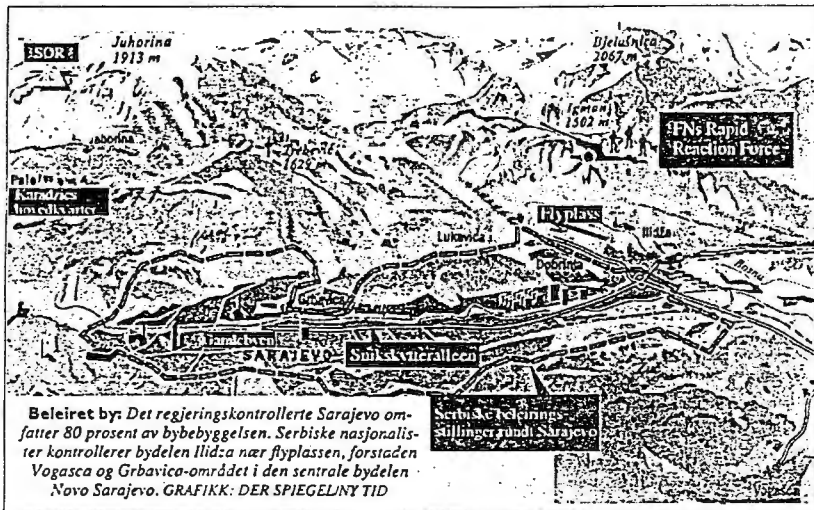
MAKEDO

FN-embargoen hardt ut på øko lativt stabile inn forhold. Det ser graske blokade rig skal heves. I 30-50 prosent k bruksandelen a steelet kraftig A

Zenica (muslimsk): Jernverk Omarska/Ljubija (serbisk): Jernmalm og jernverk.
 Banja Luka (serbisk) var før krigen en av Jugoslavias viktigste industribyer.
 • Bosnia-Hercegovina har 920 kilometer med jernbane. Delingsplanen gir følgende fordeling:
 - 500 kilometer gjennom muslimske områder.
 - 260 kilometer gjennom kroatisk områder.
 - 160 kilometer gjennom serbiske områder.
 Serberne sitter med kontrollen over det viktigste jernbaneknutepunktet i det tidligere Jugoslavia, Doboj, som i dag forbinder Banja Luka i Nordvest-Bosnia med Serbia.
 Den bosnisk-kroatisk føderasjonen kommer helt og holdent til å bli avhengig av Kroatia. Det ligger derfor i kortene at det er Kroatia som kommer til å stikke av med det største krigsbyttet i Bosnia-Hercego-

Tvilsomme tall for Karadzics Sarajevo

Antall innbyggere anslås til mellom 40.000 og 100.000

Skuffet opposisjon

Dayton-avtalen åpner for etnisk deling og ny runde med nasjonalistiske valg, tror kjent opposisjonell redaktør. Han frykter ny krig når Nato-styrkene reiser.

– Avtalen er bra fordi den stopper skyting og drap av mennesker. Men de politiske løsningene er bare gode for de nasjonale partiene. Jeg tror planen definitivt betyr en etnisk deling av Bosnia, sier Adil Kulenovic, sjefredaktør i den uavhengige radiostasjonen Studio 99.

Pessimist: Sjefredaktør Adil Kulenovic i den uavhengige kringkastingen Studio 99 mener Dayton-avtalen legger til rette for ny bølge av nasjonalistisk politikk. Foto: KJELL ARILD NILSEN

Demonstrasjonene mot fredsavtalen i de Karadzic-kontrollerte delene av Sarajevo har fått enkelte til å stusse. Tall som 100.000 innbyggere har svirret i luften. UNHCR sier det er et maksimalt tall, mens en ekspert Ny Tid har snakket med anslår at det bor 50.000 Karadzic-undersåtter i Sarajevo.

De serbiske nasjonalistene sier selv at det bor 130.000-150.000 serbere i de delene av hovedstaden de kontrollerer. Nyhetsbyråene har operert med forskjellige tall.

– For mange har det kanskje vært en overraskelse nå i helgen å se at det bor fremdeles hundre tusen serbere i Sarajevo, og at de også har sine krav, sa journalist Morten Jentoft i NRK da han mandag intervjuet FN-mekler Thorvald Stoltenberg i radioens utenriksprogram Verden i dag. Men selv den

nøkterne NRK-journalist har trolig tatt godt i her. Overfor Ny Tid understreker Jentoft at poenget var å få fram for lytterne noe mange ikke var klar over: at det også bor sivile på den andre siden. Tallet hadde han tatt fra noen av nyhetsbyråene, og han er klar over at flere tall svirrer i luften.

– Vårt anslag er at det bor mellom 60.000 og 100.000 mennesker i disse delene av Sarajevo, men det kan være helt ned i 40.000, og 100.000 er det maksimale, sier Måns Nyberg, pressetalsmann for

FNs Høykommissær for flyktninger (UNHCR) i Kroatias hovedstad Zagreb til Ny Tid.

Karadzic-myndighetenes tall karakteriserer han som «helt usannsynlige». UNHCR har levert humanitær hjelp til de Karadzic-kontrollerte bydelene under hele krigen og baserer sine tall på disse leveransene. Nyberg understreker at det er beregninger. Sikre tall fins ikke.

– 50.000

– Jeg tror ikke det er mer enn 50.000, sier Asim Abdurahmanovic, nestsjef i den uavhengige radiostasjonen Studio 99 i Sarajevo.

Abdurahmanovic har bakgrunn for egne meninger. Han er tidligere professor i geografi ved Universitet i Sarajevo og var en av tre professorer som sammen lagde et etter hvert meget berømt «etnisk» kart over Bosnia-Hercegovina basert på den jugoslaviske folketellingen i 1991. Kartet, som ble lagt i 1992, viser først og fremst hvor grunnleggende syke tankene om et etnisk delt Bosnia og etnisk «rene» områder er.

– UNPROFOR opererer med 75.000 innbyggere i Karadzic-områdene, men jeg tror det er for høyt. Jeg tror det er et politisk tall, sier Abdurahmanovic.

– I vår del av Sarajevo, som omfatter rundt 80 prosent av bybebyggelsen, bor mellom 250.000 og 300.000 personer. Serbiske nasjonalister har først og fremst kontroll over et par forsteder og de mer landlige delene av byen. Det har nok kommet en del serbiske innflyttere til for eksempel Ilidza etter at krigen begynte, men ikke nok til å skape helt nye realiteter.

Mindretall i 1991

Den offisielle, jugoslaviske folketellingen i 1991 viste at det bodde 526.000 mennesker i Sarajevo. Av disse regnet 28 prosent, eller 147.000, seg som serbere. De var jevnt fordelt over alle Sarajevos bydeler, og ikke i noen bydel var det serbisk flertall.

I forstaden Vogasca var 36 prosent av befolkningen serbisk. En annen forstadsliknende bydel under Karadzic kontroll, Ilidza nær flyplassen, hadde i 1991 37 prosent serbere. Det eneste sentrale byområdet serbiske nasjonalister kontrollerer i dag, Grbavica, er ingen egen bydel, men del av Novo Sarajevo som hadde 35 prosent serbisk befolkning.

I alle disse bydelene, som ifølge Dayton-avtalen skal tilbakeføres til sentralregjeringen, har de serbiske nasjonalistene fordrevet flertallet av befolkningen, inkludert et ukjent antall serbere som ikke ville delta i ledernes nasjonalistiske prosjekt.

Etter det første året med krig, og den første og verste krigsvinteren da svært mange flyktet, bodde det våren 1993 fortsatt 80.000 serbere i den regjeringskontrollerte delen av Sarajevo, ifølge journalisten Mensur Camo i den uavhengige avisa Oslobođenje. Senere har tallet fortsatt å falle, og da Ny Tid besøkte Sarajevo i oktober lå anslagene på 35.000-40.000. Av dem som siden 1992 har forlatt Sarajevo, har de færreste reist til Karadzic. De fleste har reist til Serbia, Montenegro eller til utlandet.

Om tallet 100.000 serbere i Karadzic-kontrollert Sarajevo skulle stemme, betyr det at antall serbere er bare omlite mindre enn før krigen begynte. Det er svært lite trolig.

Kulenovic er kjent for å ha meget gode politiske kontakter med flere av opposisjonens ledere. Han understreker imidlertid overfor Ny Tid at han nettopp er kommet tilbake fra utlandet og derfor bare uttaler seg på egne vegne.

Som eksempel på hvordan avtalen fremmer nasjonale valg eller løsninger trekker han fram det som er sagt om det nye bosniske presidentskapets sammensetning: De serbiske representantene skal velges fra den såkalte Republika Serpska, mens de kroatisk og muslimske representantene skal velges fra Føderasjonen.

– Løsningene peker i retning av etnisk deling, ikke integrering. Muslimer og kroater kommer ikke til å stille til valg i de serbisk-kontrollerte områdene. Det er en indirekte konsekvens av avtalen.

– Betyr dette at opposisjonen fordømmer avtalen?
– Nå er alle enige i Dayton-avtalen, men vi er i en absurd situasjon. For hvis du sier du er uenig i avtalen, blir du anklaget for å ville mer krig.

På spørsmål om han tror freden vil vare, svarer Kulenovic:
– Jeg tror den varer så lenge Nato er her. Hvis Nato forlater Bosnia, frykter jeg at krig igjen blir valgt som løsning.

Sosialdemokratenes leder, Mirko Pejanovic, støttet avtalen i et intervju i Studio 99 tirsdag. Pejanovic er også den fremste lederen for de serberne i Sarajevo som er lojale til regjeringen og støtter Bosnias uavhengighet. De bosniske opposisjonspartiene planlegger å sette i gang politisk arbeid i Karadzic-kontrollerte områder om det blir mulig, men er foreløpig avventende, ifølge Kulenovic.

– Sarajevos opposisjon er skuffet. Avtalen gir ikke mange muligheter for et demokratisk, fler-etnisk og fler-kulturelt Bosnia.

Sarajevo sine innbyggere er ikke i noen lykkelig, og folk med utdanning tenker på å reise. Det vil i så fall skape ytterligere problemer for framtida, mener redaktøren.

Demonstrasjonene i de Karadzic-kontrollerte bydelene mot Dayton-avtalen legger Kulenovic ikke mye vekt på.

– De er en instrumentalisering av Karadzics politikk.

Han tror ikke de varster alvorlige problemer for iverksettelse av Dayton-avtalen, som blant annet gir den bosniske regjeringen kontroll over bydelene Karadzic kontrollerer i dag.

– Men blir det problemer, må Nato engasjere seg.

AV KJELL ARILD NILSEN

Nasjonalismens Janusansikt II

**Gi oss vår
daglige fiende**

Det virker kjertersk, men for de fleste mennesker betyr de politiske frihetene lite hvis de kan ha en noenlunde hyggelig levestandard, skriver Ljubisa Rajic i del 2 av kronikken om nasjonalismens Janusansikt. Så skjedde det omvendte: Man fikk høre at politisk frihet medførte økt levestandard og oppleyde det stikk motsatte.

Kronikken er en forkortet versjon av et foredrag av Ljubisa Rajic holdt i Oslo i år.

Felles historie kjennetegnes av felles venner, men i enda større grad av felles fiender. For i oppbyggingen av nasjonalstaten med den nye maktellens hegemoni, er ingenting så bra å ha som en felles fiende. Den først fienden var intern, det var kommunistene. Men antikommunisme kunne man ikke ri på lenge etter at de mista makten, så meget fort fikk man bruk for ytre fiender, mens antikommunismen ble lagt på is til bruk i situasjonene da det igjen blir nødvendig å skape en indre fiende. Det heile foregikk nesten som om Fadervår inneholder en ekstra liten bønn: Gi oss vår daglige fiende. Det dyreste man eier er en fiende.

I en slik situasjon fungerer ikke nasjonen mer som bare den snille moren og staten som den strenge faren, for å låne Ernest Gellners bilde. Nasjonen begynner å fungere også som den lidende moren som må beskyttes og hevnes av staten. Derfor ble staten og dens voldsapparat forherlig og statens berettigelse innskrenket til blott et middel til å beskytte grensene. Eller som en landsmann av meg sa: "Serberne kommer til å skjønne at de ikke mer har sin egen stat først når de ikke mer får høre soldatenes støveltramp".

Men for at dette skulle kunne fungere som aksjonsoppdrag, måtte fienden dehumaniseres, sataniseres, kroppslig, åndelig, språklig. Velkjent helt fra den prøyssisk-franske krigen, over verdenskrigene og den kalde krigens propaganda til dagens erfaringer fra briefing- og polsystemet.

Itillegg kom skuffelsen over at man ikke hadde fått det som var blitt lovet hvis man bare kastet kommunistene fra makten. Mange i Øst har følt seg som om man er blitt fratatt noe som man hadde rett på. Og ikke bare det, man har nå reelt mindre enn man hadde før.

En sak er at hele krisen i Øst er en historisk nødvendighet, noe disse land og folk må gjennom for å komme over i det moderne samfunn, men en annen sak er at den er blitt så hard som den er blitt fordi vestlige politikere med stor iver har nært opp under fal-

ske forhåpninger og forestillinger. Det virker kjertersk å si det, men for de langt fleste vanlige mennesker betyr de politiske frihetene lite eller ingenting hvis de kan ha noenlunde hyggelig levestandard. Det har skjedd t.o.m. en omvendt utvikling: man fikk høre at politiske friheter medfører økt levestandard, og så opplever man det stikk motsatte – jo mer frihet, desto større økonomisk usikkerhet, desto lavere levestandard for de mange vanlige og svlmlende levestandard for de få utvalgte. Det er ikke underlig at mange lengter tilbake til det gamle som var så som så, men som var sikkert og overskuelig. Og det skal man ikke klandre folk for, for heller ikke i Vesten stemmer folk primært på partier som lover dem mest mulig frihet, men på dem som lover dem høyest levestandard og mest trygghet.

Også makthaverne er misnøyd. Det kommer få eller ingen vestlige investeringer, firmaer som kjøpes, blir ofte slått konkurs, konkurransen er enorm, og så kommer det stadig vekke krav om menneskerettigheter, demokratisering, pressefrihet og liknende uvesentligheter. Makthavere liker ikke slikt, og de er ofte dypt overbevist at det bare er en kryptokommunistisk sammensvergelse.

Men det er ikke bare de underutviklede kriser, det er også de utviklede kriser. Myter og frykt finnes det mer enn nok av også i Vesten. Der ynder politikere og mediene å oppfatte seg selv og Vesten som inkarnasjonen av det parlamentariske demokratiet, markedsøkonomi og individuelle friheter samt som den kristne kulturens forborg mot de østlige despotene, som inntil nylig het sovjetkommunisme og islam, og som nå heter kaos og islam og fattigdom. Om opprøret i 1968 var et opprør fra venstre mot høyre og fra periferen mot sentrum, er opprøret omkring 1990 et opprør fra høyre mot venstre og fra sentrum mot periferi. Muren har ikke falt, den er bare blitt vendt om eller flytta litt østover. Østens grenser mot Vesten var tidligere stengt, mens Vestens grenser mot Øst var åpne, nå er situasjonen omvendt. Som svar på sine an-

klager om mangel på menneskerettigheter i Kina, fikk en amerikansk funksjonær følgende spørsmål (fritt etter hukommelse): Vil dere ha noen millioner kinesere hvert år over til USA? Og så var samtalen slutt. Den vestlige nye nasjonalismen er de mettes nasjonalisme retta mot de sultnes nasjonalisme av frykt for at man skulle miste sin velstand, sine investeringer, sin makt osv.

Nasjonalismens børsnoteringer.

Den slemme nasjonalisme i Øst har også en klar propagandisk funksjon i Vesten: Tyskland vil bort fra skammen som det har sittet på siden annen verdenskrig, USA vil dytte Vietnam dypt ned i underbevisstheten. Men Vesten kan ikke fri seg heilt for sin del av skylden. Her er det ikke bare et spørsmål om at Harald Hårfages samling av Norge til et rike med sverd i hånden ikke var det spor mindre blodig enn dagens forsøk på å bygge opp de nye nasjonalstatene, og heller ikke var krigstoktene til Karl XII noe bedre. Sant nok er deres rolle blitt en god del revurdert i den nordiske historiebeskrivningen, om enn mer i fagmiljøene enn i skolebøkene, men hvor er de andre europeiske krigsherrer? Samlingen av Italia og Tyskland, erobringen av det amerikanske kontinent og den tredje verden, grensedragningene mellom de europeiske statene foregikk ikke akkurat fredelig. Den nasjonale tanken og nasjonalstaten er europeisk oppfinnelse. Fascisme, nazisme, inkvisisjon, etniske utryddelser er også Made In Western Europe. De små statene og folkene har siden bare ettertrappert de store.

Men jeg tror ikke at Vestens manglende forståelse av nasjonalismen i Øst kommer bare av at man bevisst vil stikke under stolen sitt eget bidrag. Nasjonalismen i Østeuropa begynte som antikommunisme, den propagerte at framtida sluttet da kommunistene overtok. Det var en kjent og yndet metode i Vesten, som effektivt tilsloerte den nye nasjonalismens sanne ansikt for mange som ikke klarte eller ikke hadde lyst til å forsøke å

trengte gjennom den anti-kommunistiske svadaen. Det var der den antidemokratiske og antimoderne østeuropeiske nyanasjonalismen med meget sterke innslag av et helt hysterisk mlndreverdig-hetskompleks ble møtt av en eksklusiv, kulturbærende vestlig nyanasjonalisme med like sterke innslag av oververdighetskompleks.

I den teksten som jeg leste opp ble det etterlyst moralsk legitimitet når det gjelder den nasjonale selvbestemmelse. Den ble ellers iberdig propagert av vestlige land så lenge den oppløser andre land. Men Innen man begir seg ut på moralens område, bør man løse mer praktiske spørsmål: Hvem er det som har selvbestemmelsesretten, starter eller nasjoner? Hvis det er stater, etter hvilke grenser i fortid og nåtid? Hvis det er nasjoner, hvor stor bør en gruppe være for å kunne nyte denne retten? Hvem er det som skal tegne de nye statsgrensene, hvordan skal de tegnes og hvilken pris i menneskelig og materielle goder er det rimelig å betale for dem? Og hvem er det som skal betale? Hva er det som bør komme først, selvbestemmelse eller demokratisering? Hva skal man gjøre med de nye minoritetene, når man allerede har denne erfaringen om at gårdsdagens undertrykte blir dagens undertrykkere? Og kan ikke de store vestlige land vise litt mer respekt for sine egne minoriteter før de begynner å kreve det for andre minoriteter etter kravet om at man bør fele først for egen dør?

Dessuten er man allerede på vei til å havne i en egen verdiskala for nasjonalismen. Den nye europeiske nasjonalismen er en geografisk mer omfattende nasjonalisme som, ledet av byråkratene og de multinasjonale selskaper, strever etter en europeisk nasjon og en europeisk identitet. Det regnes som noe både mulig, ønskelig og positivt. Som forklaring bruker man gjerne si at Vesteuropa bindes sammen av felles religion, kulturtradisjoner osv., kort sagt de vestlige verdier. I eks-Jugoslavia var det omkring 1,3 millioner mennesker som regna seg selv for jugoslaver, altså hverken serbe-

re, kroater, muslimer eller noen annen av over tjue nasjoner som bodde i landet før krigen. Dvs. hver tjuende statsborger i landet. Den formen for overmasjonalt var faktisk oppstått ganske spontant gjennom hundretusener av blandede ekteskap. Noe liknende var på vel også i Sovjetunionen. Men både når det gjelder eks-Jugoslavia og eks-Sovjetunionen sier man at det bare var den kommunistiske ledelsens manipulasjon med folks nasjonale følelser.

Det ser ut som om det er litt forskjellige børsnoteringer på nasjonalismen utfra hvem som har opphavstrettheter.

Den nordiske selvforståelsen.

Hva så med Norden? Den nordiske selvforståelsen er i grunnen langt, mer kritisk enn det jeg kjenner fra andre land. Det er nok å se på f.eks. artiklene i *Nationella identiteter i Norden* – ett fullbordat prosjekt? og *En okänd själ*. Det er også mer enn nok gode grunner til å rose det nordiske offisielle eller inoffisielle samarbeid og dets resultater. Sist men ikke minst er det temmelig oppmuntrende å lese artiklene i f.eks. *Sverige – vardag og struktur*, *Danskernes værdier* og *Det norske samfunn*, men også mye annet, særlig når man sammenlikner med andre vesteuropiske land, for med slike holdninger og verdier i befolkningen finnes det håp også for den mest pessimistiske og kyniske østeuropeeren. Men Norden lever ikke løstrevet fra historie og nåtid.

Hva er det som kjennetegner den "gamle" nasjonalismen i Norden? De nordiske nasjonene er blitt delvis langs etter språklige skillelinjer, (det gjelder for finnene, islendingene, færøylene, samene og grønlandingene), delvis langs etter statsgrensene (det gjelder danskene, nordmenn og svenskene). Samtlige er blitt til gjennom konflikt med naboene, for det meste med sine nordiske naboer, og bare i dansk og finsk tilfelle med store ikke-nordiske naboer. Man bør ikke tro at den er begravet for godt fordi den er gammel. Se bare på dens moderne versjon som jeg opplever den:

Den svenske nasjonal-

ismen består stort sett i en oppfattelse at de er størst og best og rikest og at det er noe som man ikke behøver å snakke om fordi det er en kjennsgjærning. Men selvfølelsen kan lett oppleve en knekk så som det skjedde da den norske krona for første gang kjørte forbi den svenske. Den norske nasjonalismen har fremdeles atskillige trekk av mindreverdighetskompleks, for slår man opp i *Facts about Norway* eller liknende publikasjoner, ser man lett at det viktigste er at Sonja Henie var den største, og ibsen den beste, og Amundsen og Nansen de første og så videre. Den danske er kanskje den mest praktiske, fordi den uttømmes i høy grad i parolen "Kjøp dansk!"

Det virker ganske uskyldig, men kan det bli ærnerledes? Den moderne nasjonalismen i Norden er velstandens og velferdens nasjonalisme, altså en mild form som ikke behøver ytre fiender utover når forsvarsbudsjettet skal behandles. Men hvor lenge? Så lenge det er velstand og velferd? Eller lengre fordi man er opplyst? De andre nordiske land enn Danmark, Norge og Sverige er litt mindre synlige, til og med i det Interne nordiske bildet, og det sier egentlig noe om at de er Nordens periferi. Hva er det som rører seg der? Motstanden til EF eller parolen "Republiken Jämtland" er en form for "utkantnasjonalisme", periferiens reaksjon mot at alt skal styres fra sentrum. Men også den gir litt forhøyet temperatur. Det er tross alt ikke gått så mye tid siden samene fikk sine rettigheter, flinnene i Sverige får fremdeles mindre enn svenskene i Finland, den svenske hemspråksundervisningen er enestående men tross alt heller beregnet på at innvandre-re skal forsvenskes uten større problemer enn at de skal beholde sin nasjonale egenart. Jeg har ikke noe svar, men man bør ikke undervurdere nasjonalismens sprengkraft. Det skal ikke mye til før arbeidsløsheten forvandler toleranse til intoleranse og før Herjedalen og Jämtland og Skåne og fordums svensk herredømme i Finland kan bli brukt som et middel i den politiske kampen. Tilløp til dette har vi allerede sett. For selv etter mange års felles liv i EF, er

det ikke bare roser som gror i forholdet mellom de tidligere fiender.

Hva så med unionsoppløsningen som gang på gang trekkes fram som argument i Østeuropa?

La oss se litt på unionsoppløsningens historie i Norden, Kalmarunionen, den dansk-norske unionen, den svensk-norske unionen. Den første var temmelig blodig og ble fulgt av mye krig, den neste ble avslutta mest med lherdig sabelrasling som tvang den svakeste parten til å gi etter uten riktig krig, under den siste tiet våpnene om enn en del sinn kokte ganske godt. Og våpnene tiet pga. en rad ytre og indre årsaker. Men jeg vil nå igjen leke fanden som leser Bibelen. Det er vel en ganske bred enighet blant forskere at de virkelige motivene bak Golfkrigen var i betydelig mindre grad hensyn til demokratiet i Kuwait enn det var oljereservene. Hva ville Sverige ha gjort om daværende maktthavere visste at Norge en gang skulle få oljeinntektene? Var det ikke så at en del norske politikere hadde visse ambisjoner i retning av Færøylene i mellomkrigstida?

Likevel kan man si at demokratiseringens framskreden ble etterfulgt av mindre voldelige løsninger på unionsproblemer. Og kanskje den protestantiske moralen, den forretningsmessige som regner nøye med innskudd og vinning, og den vanlige som regner i skyldkategorier. Men personlig tror jeg langt mer på at det var demokratiseringen av samfunnet som var hovedårsaken. Nasjonalismen kan bekjempes bare med demokrati. Om jeg så skulle peke på noe som man kunne formidle videre til andre i dagens nynasjonalistiske atmosfære, er det viljen til dialog, viljen til samarbeid, viljen til å respektere minoriteten og viljen til kritisk holdning til egen fortid, nåtid og framtid som finnes i de tross alt ganske brede lag av befolkningen.

AV LJUBISA RAJIC

Herald INTERNATIONAL Tribune

PUBLISHED WITH THE NEW YORK TIMES AND THE WASHINGTON POST

per

Frankfurt, Thursday, August 31, 1995

'A Hard Hit on Many Targets to Cause a High Level of Pain'

NATO Warns Bosnian Serbs Raids Will Go On

JSA tar kommandoe

KK 31.8.95
ato bomber for å gi «troverdighet» til USAs delingsplan

politikken på Balkan vært i

FN opprettet de såkalte rumpet FN- og EU-meklerne S:

23-21/11-95 THE EUROPEAN

The European, 200 Gray's Inn Road, London WC1X 8NE

A cold-eyed Bosnian peace

AFTER 43 months of civil war, the constitutional and territorial agreement reached in Dayton, Ohio, gives Bosnia-Herzegovina its best, and perhaps last, chance of establishing a sustainable peace.

For European leaders, any satisfaction that the fighting may at last be over must be accompanied by the frank admission of their own failure to resolve a conflict on their own continent. The painful truth is that Europe has been found wanting and has had to fall back on American diplomatic muscle.

Bosnia's bitter peace

The Economist
25.11.95

EVERY war goes on too long. Bosnia's should never have started at all. In four years of fighting, perhaps 200,000 people have died and perhaps ten times as many have been made homeless. Brutalities of a kind not seen in Europe for nearly half a century have become commonplace. If this week's peace brings an end to all that, rejoice. The imperfections of the agreement, the dangers that follow it, even the injustices it embodies, are all worth accepting if the people of the Balkans will now put down their arms for good.

4/12-95 UKC

KLASSEKA

Forkaste Dayton-avtalen

Bosniaserbernes militære leder, general Ratko Mladic, forkaster Dayton-avtalen og oppfordrer sine soldater til å forsvare grebene til den selvstyrte serbiske republikk i Bosnia. Avtalen må reforhandles før den skal underskrives i Paris, sa Mladic lørdag.

DET ER første gang siden fredsavtalen for Bosnia ble skrevet under i Dayton at Mladic kommenterer avtalen. Bare serberne har ansvaret for sin egen skiebne og det er

dent Franjo Tudjman på HDZ, som utpekte ham til leder for den kroatiske-muslimske føderasjonen i 1994. I Zagreb demonstrerte over 3.000 mennesker lørdag med krav om at president Tudj

Jugoslavia splitter Nato

Irritasjon i Europa over USAs Balkan-politikk

UKC
31/5 95

FN bør ha egen militær ledelse slik at det slipper å rope på Nato, mener SVs Paul Chaffey.

Statssekretær Jan Egeland i Utenriksdepartementet støtter forslaget om å styrke FN militært, men mener det ikke kan erstatte Natos rolle.

– FN må frigjøre seg fra Natos hjelp

– Ingen stortingsdebatt om den norske Bosnia-styrke

Erling Folkvord (RV) reagerer sterkt på at norske styrker allerede nå er på vei til Bosnia for å bli satt under NATO-kommando uten at Stortinget har diskutert saken og fattet vedtak i plenum. Han mener dette er en uthuling av grunnloven.

UKC 15